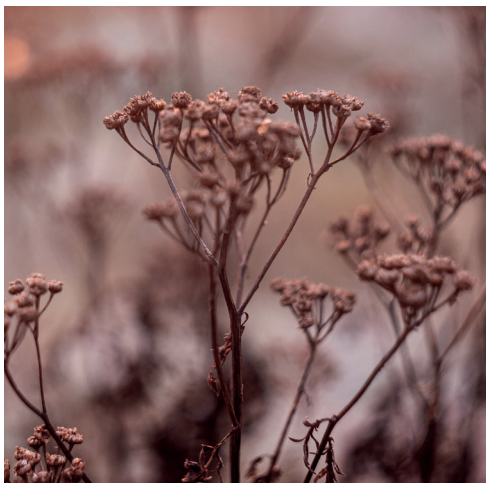

STEGNA

Redakcjô:

Dariusz Majkòwsczi

Jãzëkòwô kòrekta:

Eùgeniusz Prëczkòwsczi

Kòntakt:

*Sz. Straganiarskô 20-23
80-232 Gduńsk*

Wëdôwca:

*Òglowi Zarząd Kaszëbskò-Pòmòrszczégò
Zrzeszeniégò*

Redakcjô zastrzégô so prawò
do skrócënkù i òbròbianiégò
nadesłónëch tekstów

Wëdanié ùdëtkòwioné bez Minystra
Bënowëch Sprów i Administracje

Ministerstwo
Spraw Wewnëtrznych
i Administracjì

Spisënk zamktoscë

- 1. Wstãp**
- 2. Gòdowé spiëwë**
Tómek Fópka
- 7. Swiãta na Kaszëbach**
Eùgeniusz Gòtãbk
- 10. Mòje Kaszëbë**
Emiliô Maszke
- 11. Egòszli**
Klebbów Matis
- 12. Haiku i wiérzta**
Mateùsz Szuba
- 13. Wëchwalba klasyczny mùzyczi**
Sylwiô Amielańczik
- 14. Maklënk Nieznónégò**
Sylwiô Amielańczik
- 17. Wirtualné wrëjowanié**
Justina Pranszke
- 20. Regulamin**
Dark Majkòwsczi
- 28. Ò taczëznie, nòdzeji, miłoce i drëszbie**
- 30. Mòje kaszëbszczé mësłowé barabónë (2)**
Słòwk Fòrmella
- 34. Pòzdratk Jerzégò Stachùrszczégò na wòrtnotã i waranié kaszëbiznë**
Dark Majkòwsczi

Darmòk dodòwk do miesãcznika
„Pòmëraniô”
(wëchòdò co trzë miesãce)

Lëteracką stegną jesmë doszlë do kùńca pòsobnégò rokù. W slédnëch jegò dniach bãdzemë swiätowelë Gòdë – czas nawzòjny żëczlëwòtë, pòspòlnégò spãdzywaniò czasu i krótczégò òdërdzeniò òd codniowëch jiwrów, robòtë abò ùczbë. Z leżnoscë latoségò Bòżégò Narodzeniò żëczimë wama samëch bëlnëch chwil. Mómë nôdzejã, że ten numer „Stegnë” bãdze wama towarzil w nôblëższich dniach, a mòże niejednëch wprowadzy w gòdowi nôstrój? Pòmòcą mògã bëc tekstë kòlãdów, jacze nalëzeta bënë, abò wspominczi ò dòwnëch i kãsk blëższich najim czasóm tradicjach.

Tómk Fópka

Gòdowé spiéwë

Wezkôj serce

Òb noc bët przëszłi srodzi mróz
 Zaskrzëpił bùten biôłi sniéğ
 Swiãtô Familiô jedze tu!
 Niech kapela co zagraje!

Wezkôj, miłi Bòże òd mie dobré serce
 Przë nim sã ùgrzejesz jak przë ògniu
 Zagrómë, Jezëskù, kòłãdowi kòncert
 Cobë Të nie zmiarzkòł, bë sã bëłno spa.

Kùling do Nòdola

W Bòżé Narodzenié
 Wiòldzé pòrëszenié:

Dzyn, dzyn – zwòniã
 Dzyn, dzyn – zwónczi
 Dzyn, dzyn – sënã sónczi

Kùling do Nòdola
 Chùtkò wkół jezora
 Jedzemë z kòłãdã
 Gloria!

Jadã z Bòżim Synkã
 Wasãgã z Matinkã.

Dzyn...

Wilijny òbrôzk

Zygùsz, Józy, dze Wa jesta?
 Jasnô gwiôzda mie sã przësnia
 Kôza wësukac Jezëska,
 Co Gò włożëła do krëpka
 Matinka!

Tatink zażiwô tobakã
 Czichnął, dzecuszkò zapłaka
 Rzekła z gòrzã mù Marija
 – Cësi, chłopie, kò Òn spi ju
 Józefie!

Mùrmùrando mrëczy mùża
 Bùcze chrochcã: hómpa, hómpa
 Do te spiëwają anielë
 A pasturcë małowiele
 Tańcëją...

Kòlibiònka z Tãpcza

Biża, biżkù, biżulkù
 Haszkôj mirno, Synulkù
 Żuzu, żużkù, żużulkù
 Spatkôj, môłi Jezulkù.

Tatk Dzeckù grochòtkã zrobi
 Mëmka dô hamkù, napójkô
 Wiedno zabôwczì mdã nowé
 Wnetk bądzkòsz stolëmno brójkòł...

Biża...

Dôjta-że widu do jizbë!
 Céniô sã tacy kòl òkna...
 Krziżã sã czòrnym kòscérzi...
 Prëcz òd kòlibczy òdnëknã...
 Biża...

Dze sã ùrodzy?

Wëzdrzôł Bóg z górë
Na përdëgónë
Szukôł Dobrodzëj,
Dze sã ùrodzy...

Lëdze ùtcëwi,
Co w Bòga wierzą
Wezną do chëczë,
Dze jiné dzecë...

Dostónie jestkù
Achną, ùgòscą
Do szkòłë wëswią
Z ùczbą kaszëbską..

Przëznają zusë
Jesz piãcsetplusa
Swégò pesela
Dostónie Jezës...

Czej na Kaszëbach
Tëli wigòdów
Nie dóm pòtómka
Do żòdnech żëdów...

Kartëskò kòlibiónka

Jezëskù, pòjkòj
Do naszich serców
Nick sã nie bójkòj
Mómë w nich czësto
I kòlibiónkã
Prostą i szczerą
Òd kartëzónów
Ùczëje Jezësk:

Haszkù, Malinczi
Żużkòj, le spijkòj.
Biżkù, Bòrénkù
Lulkòj, Bòżiczkù.

Przë naszym stole
Sadniëmë zgòdą
Bãdze brzadowò,
Pùlczi ze sledzã...
Czedë zaklepiesz
Jezë na dwiérze
Nicht nie òdpòwié:
Wanogò, biòj-że!

Haszkù...

Bùtenkù zëmkò
Wiaterk tak dmùszkò
Të w mòjim sercu
Spisz òpòcuszkù
Niech Cë sã, Bòże
Wëśniã Kaszëbë
Dze mdiesz miòt dobrze,
Wnetkã jak w niebie...

Haszkù...

Glorija, gloruchna

Glorija, gloruchna
Tak pòchnie to sònkò
Cuszò i ceptò
A Dzeckò na łónkù
Prawie òdecktò...

Glorija...

Pasturcë mùrmòcą
Słowa kòlãdë
Le Michòł cos nié swój
Bòlą gò zãbë...

Glorija...

Józef mù tobaczczi
Pòszpandërowòł
Tej Michòł chòranczi
Ròd kòlãdowòł...

Glorija...

W Kòscérznie sã Bóg rodzy

W Kòscérznie sã Bóg rodzy
W kamiécë, krótkò rénkù
Tej pòjta, lédze, krodzy,
Bë achtnąc Gò pèrzinkã...

Przënieskôj bezpiek swiãti
I zgòdë, co ji trzeba
A cobë nigdë wiãcy
Nie zafelało chleba...

W Kòscérznie...

Ùgòscą Familëją
Mdze spanié, mdze jedzenie
Brzadowò i grzëbòwò
A Gwiòzdór gwës zazwòni...

W Kòscérznie...

Wnetk scëchnie pòmion Gòdów
Sniég wòdą w zemiã wmiaknie
Zòs przinódesz, mòti Jezë,
Bë serców cwiardosc zmitczëc...

W Kòscérznie...

Z Jezëskã na sònkach

Z Jezëskã na sònkach
Kùlingù zazwònił zwònk!
Mòti Jezës je ju tu!
Weznita Gò na sònczi,
Chòc mróz na Dzecã dulczi,
I padò, padò sniégu...

Weznã czòpkã, grëbi szal
I w termòsu arbatã
Bë nie zmiarzkòł nama Bóg,
Bò bez Niegò ni ma swiãt!
Bë nie zmiarzkòł nama Bóg,
Bò bez Niegò ni ma swiãt!

Z Rédë jedzemë na Pùck
Cygnie wasąg w górã kón
Mërgają miasta widczy
A gwiòzda mirno swiécy
I padò, padò sniégu...

Hewò zéwnã Dzecuszkò
Pewno spatkac pùdze wnet
Chcemë spiewac: biża, bi
Niech w ùbëtkù Jezësk śpi.
Chcemë spiewac: biża, bi
Niech w ùbëtkù Jezësk spi...

Kòlāda zajisconégò wanożnika

Do Ciebie jidā, Bòże
Ze swiata drogą długą
Tè jeden leno mòżesz
Co rzec dzysdniowim królóm...

Przëklëknā na kòlana
Przed Jezëskā malińczim
I zanócā kòlādā,
Bë wòjniska sã skùńcza....

Tè pòdniesesz rāczulkā
Nad wiérné lëdztwa karno
A zawezwiesz gòtābka
Przeżegnòsz zemiā cawną...

Serakòjckò kòlāda

Jenkù, Genkù, zdrzë na niebò!
Swiëcy gwiazda òsoblëwò,
Co zwiastëje czasë nowé,
Panowanie Jezësowé...

Pò sąsedzkù, tu w ny Szopie
Marija ùrodzy Knòpiā
Przińdā pasturze a chòwa
Aniołowie bādā spiewac...

Madrzcë mdą kòl szósti reno
Józef sã ùśmieje szerok,
Bò zażëją so tabaczi
Z leżnosćë nié bële jaczi...

Jezësk płaczak òprzestóńkò
Ùsmiëwk Mù rozswiëcy mùńkā
Pòprzeżegnò rāczką szczëro
Serakòjcczim Czëstim Pòlóm...

Gòdowò spiëwa z Przedkòwa

W Przedkòwie w Gòdë same
Aniołë sã zlecałë

Alana! Co za rzma!
Tësąc skrzydłów szum!
Alaże! Cëż to mdze?
Kò czësti cud!

Wiskò pióra anioł Barnim
Zatabacził Sambòr starszi
A kòrbiā, a klapiā
Z redotë jaż sapiā...
Macéj ùkùglòt so jabkò
Rómk spiëwò „Serdecznò Matkò”
Z Czeczewa do Rābù
Anielszi trzòsk.

A w Pòmieczenië je cuszò
Leno snieg wcyg sëpie
Tu je zjòzd aniołów stróżów
Temù tak je cëchò...

Zazdrził Bóg z wizawë
Złapòt sã za głowā
Mùszi dzurā w niebie
Chùtkò zasztpòwac!

W Przedkòwie w Gòdë same
Aniołë sã zlecałë

Alana! Co za rzma!
Tësąc skrzydłów szum!
Alaże! Cëż to mdze?
Kò czësti cud!

Eùgeniusz Gòłąbk

Swiãta na Kaszëbach

Dzysò na Kaszëbach Gòdë, to je Swiãta Bòzégò Narodzeniò wëzdrzą wnetk tak samò jak w całi Pòlsce. Tak tej kòle piãti gòdzënë wieczór w nòwiksi jizbi, gdzie ju stoji òbstrojnò danka, zbiérò sã całò rodzëzna, tzn. nié le starszi z dzecama, ale téz starkòwie czë jakòs samòtnò òsoba z sąsedztwa. Stòwioné sã na stół wszëtczé przëgotowóné zawczasu pòtrawë – colemało wszëtczé, òkróm miãsnëch – taczé jak rëbë i sałatci. Ale nòlepszi pòbiér mają – przënòmni ù nas doma – „ùszka”, to znaczy pierodzi z kapùstą i grzëbama, pòpijóné gòrącym barszczã... Równak nòprzód, nigle zacziemë jesc, wszëtcë wstòwają, czëtóny je wëjimk ze Swiãtëch Pismiòn (ù mie doma je to òd jaczégòs czasu czëtóné pò kaszëbskù), a tej dzelimë sã òptatkã i sklòdómë so zëczbë. Mówimë tej, wezmë na to: „Wszëtczégò dobrégò, wiele błogòsławienstwa Bòzégò. Żëczã cë przede wszëtczim wiele zdrowiò, i zëbë ù nas wiedno dali bëta zgòda, zëbë tobie sã spełnitë twòje pragnienia”, a czëj ju je pò zëczbach, tej pòdchòdómë do stołu i pò krótczim „Bòze przëzegnòj” abò përzniã dlëgszi formùtce mòdlëtewny („Prëzegnòjce Panie Bòze nas i te darë, jaczima sã z Waszi szczërotë bądzemë ròczëlë, Przez Christusa Pana najégò. Amen”), sòdómë do jedzeniò. A czëj ju wszëtcë sã najadli, zacziò sã rozdòwanié darënków złożonëch pòd chòjinką. Chtos przëjimò na sã rolã gwiondora i wëczëtiwò miona z kòrtk dołączonëch do plastikòwëch torbów z darënkama i je pòdòwò dali. A w rodzëznach, gdzie sã mòtë dzecë, tam przëchòdò gwiondzor, chtëren egzaminëje dzecë ze znajomòscë „pòcòrka”... Pòtemù przë widze zapòlonëch lãpk na chòjince

zacziòmë spiewac kòlãdë. Ù nas doma, òd jaczégòs czasu më spiewómë téz pòrã kaszëbsczich kòlãdów, taczych jak „Szëmi mòrze”, „Bibi bibi Jezuskù” czë „Swiat przed Tobą klãkt”. A na kùnc Wilëji, kòle pòtnocë wëbiérómë sã do kòscòtka parafialnégò na pasterkã. Tak to dzysò wëzdrzi.

W midzëwòjnowëch latach, jak wspòminò mòja mëma, pò wigilijny wieczërzë wszëtcë mieszkancowie Òsowi ùdòwelë sã do tutejszi szkòtë na tak zwóné „jasełka”, to znaczy przedstawiénié teatralné ò tematicë biblijny, wëkònywóné przez szkòtowé dzecë. A pò „jasełkach”, czëj ju sã wrócëto dodóm, przëchòda gwiondzka (czë: gwiondzòr) z darënkama w miechù. Gwiondzòr bëł òblokti w kòzëch òbwiãzóny słomianym pòwrozã, na głowie miòt grëbą czòpkã i na twarzë larwã. W rãce trzimòt pas, jaczim grozyt nieùsłësznym dzecóm, przëslëchiwónym ze znajomòscë pòcërza. W jinszych latach, czëj dzecë ju bëtë starszë, pò przëzdzenim z nëch „jasełk”, òne nalòzãtë darënczi i stòdczëznã w miskach pòłożonëch na łòzkach. A na pitanié, skądka to sã wzãło, starszi mówilë, że to jima przëniòsł aniòt z nieba. Pòtemù, czëj kòzdi ju sã naceszil swòjima darënkama, wszëtcë domòcy spiewelë gòdowé piesnie, to je kòlãdë, jaż do czasu, czëj trzeba bëto wiñc na pasterkã, do Chwaszczëna.

Pòmidzë Bòzim Narodzenim a Nowim Rokã przed wòjną chòdzëlë taczé karna młòdzëznë, przëzebloktë za Heroda, diòbta, smierc i trzech kròlów. Òni szlë pò wsë i pò pùstkach i doma ù lëdzy òdgriwelë krótczé przedstawiénié, wëjimk z nëch „jasełków”. Mielë ze sobã mùzykanta z harmòńką abò z brëmzã, tej biwało tam-sam, że na zakùnczenié tegò krótczégò teatru, całë

to przedstawienie zmieniało się w młgłą potańcówkę („szlorówką”).

Z tima pòswiãtynyma pòtrawama i darënkama w dõwniészich czasach biwało wszelejak. Ale w czasach przed drëgą swiatową wòjnã wnetk kòzdi są staròt, żebë nie brakło jòdë we wigilijnã wieczersã i w swiãta. Chòc mòże pòtrawów nie bëło tak wiele jak dzysdnia i nie bëłë òne tak ùrozmajoné. Ju zawczasu bëłë ùpiekłé kùchë i kùszczy. Rëbë téż bëłë, jezórne i mòrsczé, a chòc le sledze w òcce czë w òleju z cëbùlã. Kòzdi gbùr, a nawetka robòtnik, chto miòł jakã chòwã, zabijòł przed swiãtama wieprzka i czile gãsy, z chtërnëch piersniczi bëłë wãdzone, a pòòstaté miãso sekóné na òbònã (òkrasã), jakò ùżiwónò bëła pòtemù do òbòniwaniò zapë jaż do zymkù.

Tëż zwierzãta òb czas swiãt dostòwałë bòdòj cos lepszégò do zercò. A w wigilijnã noc, pò przinãdzeniu dodóm z pasterczi, niechtërnny gbùrzë szlë jesz do chlëwa, pòstëchac, ò czym tam chòwa gòdò (to znaczy: szlë zazdrzec, czë wszëtkò je w pòrzãdkù, i czë jaczi złodzeje timczasã w chlëwach nie gòpòdarzëlë...). Czej bëła òstrò zëma, niechtërnny gbùrzë na swiãta wëstòwielë bùyen niewëdraszowóny snop zëta, dlò wròblów i wiészëlë na jaczim

słupie sztek tłësti skòrë dlò sykòrków. Niechtërnny téż szlë w las zaniesc përnã sana dlò sarnów, a nawetka nakruszëlë chleba w przerãblã, żebë rëbë w jezorze czë stawie téż wiedzałë, że to są swiãta.

Na majątkach czë lesnictwach z leznoscë swiãt robòtnicë dostòwelë czasã miech zbòżégò ekstra, jakò prëmiã, a białczy zarzãdców fòlwarkù colemało szëkòwałë tutë ze słodczëznã i do te dodòwałë jakãs pòrã żoków czë rãkawiców z nòwiãzã.

Taczim dosc pòwszechnym zwëkã òbczas swiãt przòdë (jesz w pòłowie dwadzeszégò wiekù) bëło chòdzenie przestrojińców, tzn. karnów młòdëch lëdzy przezeblokłëch za gwiondzci. W jinszych stronach, pòd Pùckã, òne zwóné są panëszkama. Te panëszczy abò gwiondzci chòdzëlë pòd wieczór òd chëczë do chëczë. Do mòji mëmë dodóm, czej òna bëła jesz dzeckã przëszlë taczë trzë gwiondzci, tzn. ji wùjowie òblokłi w grëbë, zëmòwë płòszcze òbwiãzóné słomianyma pòwrozama. W rãkach téż mielë taczë pòwrozë. A czej wlezlë na pòdwòrzë, dzòtëczë ze strachù chòwałë sã pòd łòzka. Tima pòwrozama te gwiondzci tak zamiòtałë pòd łòzka, żebë tamstãd wëpłòszëc dziecë.

Chòdzëlë téż, kòle Nowégò Rokù i Trzech Królów wiòldzë karna przestrojëlców,

zwóné gwizdama abò gwizdzama abò mniészé karna, we trzech, szteràch lédzy, przestrojonèch za mùzykanta i Cégóna z miedwiédza. Miedwiédz, trzimóny na pówrozu przez Cégóna tańcowól do taktu mùzycki i spiewù. Chòdzèlè czasã téż trzeji chłopi z bùrczibasã (zwónym stronama: mrëczk, brumbas abò brumtop). Òni, przè akómpaniamence tegò instrumentu spiwelè piesnie, ale ju barzi swiecczé. Zwëczòj ten pòchòdzył wierã ze Gduńska, gdzie piesnie bëtë colemało niemiecczé, a ù nas pòlskò-kaszëbsczé. Tekstè nëch piesni, to bëtë jaczés pòczesné parafrazè kòlãdów, abò spiwóné na jich melodiã jaczés jiné smiészné tekstè, czasã przepisóné z jaczi gazetè abò kalãdòrza.

Jesz w latach, czej jò bët dzeckã (kòle 1958 rokù) w Nowi Rok òprzëpòtnim pòjawiło sã ù nas we wsè karno gwizdów. Szlè za régã, prowadzony przez głównégò gwizdza, z gwizdówką (bò przòdè gwizdowie / gwizdze to bëtë stròzowie, chtèrny w nocè pilowelè wioszczi przed złodziejama i ògniã i tima gwizdówkama dòwelè znac, że czuwają). W tële za nym gwizdã-prowadnikã szlè jinszi przestrojèlcowie, taczì jak bòcón, Cégón z miedwiédzã i z mòtpã, zòtnièrz czè szandara, mùzykañt z harmórãkã, diòbët, smierc z kòsã, kòminiòrz i strèch z babã. Całò ta gromada, ju letkò pòdpitò, próbòwa sã wedrzéc do jaczégòs mieszkaniò, zebè sã pèrznã ùgrzòc i pòrowarzèc A czej jich chtos ze sąsadow wpùscył, tej sã zaczina całò rozegracjò. Czèc bëło jòch, piszczenié dzeczy i młodzèznè, bò bòcón swòjà dzëbã pòdszczipiwól dzëwczãta, a kòminiòrz wëgarinól pòpiól z pòpielnika. Mùzykañt przëgriwól na harmónice, tej sã zaczinał tuńce miedwiédza z mòtpã, babè ze strèchã i wszëtczich jinszych z gòspòdarzama. Gòspòdòrz, zelè miòł, tej pòczestowól wszëtczich z tegò towarzëstwa czeliszkã wòdczi, a gòspòdèni szëtckã kùcha. A pònemù całè to karno, ju napòjoné szło dali, do drédzich zabùdowaniów. Jak móm

czëté, przè taczich òdwièdženach gwizdów biwało rozmajice. Lëdzóm dżinãfè z kòmòrè całè blachè kùcha i szëtcki wãdzonégò miãsa. Bò czej gòspòdarze bëtë zajãti tuńcama, chtos jinszi wkłòdòł w miech wszëtckò, co le smacznegò bëło pòd rãkã.

Zabawè w Sylwestra to je ju wierã nowszì wënalòzk. Ale młodzèzna òb czas karnawału bawiła sã, tak jak wiedno i wszãdze. Czasã bëtë to bale w karczmie abò dze w szkòle, ale nòczãszczì bëtë to taczè priwatczì ù kògòs doma, zwóné „szlorówkama”, abò „zokówkama”, bò nieròz sã na nich tańcowało w laczkach (szlorach) a nawetka le na samèch zokach (stréflach). Zabawã w bótach niechtèrny gòspòdarze ùrządziwelè ù se pò to, zebè tańcownicè jima wëszlifòwelè swièzo wëdélowónã pòdłogã...

Kąskã nipòcym, chòc wierã stòrodòwnym zwëkã w sylwestrowã noc bëło krëjamczè wëwlòkanié dzes w pòle brómów, wrotków (pòrtè) abò pòtowè wòza. Czasã, zelè bëńlowie mielè fantazjã, tej przòdk wòza wëwlokłè na jezoro, a diszlã jesz wetklè w przerãblã, abò – jak no sã zdarzèło róż we Wësoce – wëwlokłè kòmùs z warsztatu sztimer i próbòwelè w nim rozniècèc òdżin na pòlu.

Gòspòdarze téż sã nieròz zabezpieczìwelè przed taczima rozblekama, stojelè w nocè zaczajony z czijama i próbòwelè bronìc swòjégò dobëtkù. Tej niejednémù szpòsowitémù bëńlowi sã czasã przëdarzèło dostac w skòrã. Biwało, że te wipczì młodzèznè kùnczèłè sã tragiczno. Jak jesz niejedny so wdarzã, czile lat temù kòle Chwaszczëna lëdze sã zaczadzèłè na smierc, bò chtos zasztòpól jima dlò szpòsu kòmin w bùdinkù. Jak je widzec, żartè biwają mądrészè i głëpszè, i nieròz pò smièchù przëchòdò płacz.

Nen felietón w pòlszczi wersji òpùblikòwóny bët w 1993 r. w òsowsczi gazetce „Ù nas”

Emiliô Maszke

Mòje Kaszëbë

(trawestacjô tekstu spiëwë karna KSU *Moje Bieszczady*)

1.

Mòrze, fùl jezór
i zelonosc mët
pólnô stegna westrzód kwiatów
Bòzi Măczi krziż

Sztrëdži szemrzą w lese
Gdze ricerze spią
Snózą krôjnă ùdrzisz z górë
Z czëpù Wieżëcë

Sztrądu mòrszczëgò biél
Z dala widzec Hël
W Stăżëcë pòczątk swój mô
Nasza Redëniô

Na ji mòdrëch wałach
Czôrno-żółti bôt
I czôtenka z letnikama
W kółkò pñënac chcą

Ref: To prawie są
To prawie są mòje Kaszëbë

2.

Wądołë, parowë
Górczi, dolënë
A to wszëtkò na Kaszëbach
Ùdrzisz, czej le chcesz

Kaszëbską malënă
Nôsmaczniészą zjész
Ùkòchóną jes tarczëzną
Krôjno, Kaszëbë

Straszne dzeje nasze
Chcafë znikwic nas
Le Kaszëbi cwiardi bëlë
I nie delë sã

Z Bògã wiedno trzimią
I mòdlëtwë słą
Do Matinczi swi w Swiόνowie
Chãtno jidą mët (pielgrzimùją)

Ref:

Klebbów Matis

Egòszłi

Zastanôwiô mie
cwëk jisceniô sã
na to, co bëło
na czas
chtëren ùptënął
na lëdzy
co chùtczim krokã
przëszlë i nic nie òstawilë
je mie dzysô lzi
bëc smiëchòwiszczã
błaznã midzë wiele szëkòwnyma
co zdrzi
pòstãpnégò szpetòkla
òbsmianiô włòsny stãbòscë
zbiégò le stëchińców
rzma niepatrznëch slëpcochów
jem nòpierszim z nich
pòzamkłim w kłòdcki
zarzeszoné na windsordcki wãzët
niedogòlony w nëkù
spòdóm jak jistné kapelczy
òstrégò latnégò deszczu
zdrzã z górë
bët jem
chòc dzysô gò ni ma
mdã
chòc jesz gò nie znóm
jem
midzë kropkama i przecynkama
wëpisywónëch kòzdegò dnia
czòrnëch słów na biòtëch kòrtkach
wcësniomy, przëgniotłi
nié mòją bòlãczkã
móm strach
nié swòji mëslë
ti co bëła i ti co prziińdze

Mateusz Szuba

Haiku i wiérzta

***

nachòdzy wieczór
na rozczapóny drodze
pòdeptóny lëst

Miticzny smak cygarete

Wòniò sëszonech lëstów
przëpòminò jesénny las
pełen farwów i zgnitoscë,
smùkłi dim
na sztòtt kòbiecëch nóg
w czòrnëch rajtuzach,
grëzający smak,
przëgniatający cążką ziemią
i wdech głãbòczi
jak dół,
jak grób.
Òstaje blòs proch.

Sylwiô Amielańczik

Wëchwalba klasyczny mùzyczi

Mùzykò

nôwiérniészò drëszkò

të jes ze mną wiedno, wiedno, wiedno

retëjesz czedë tonã w zalanim bólã

òkriwòsz ceptã sztëpdeczkã zadbë

niesesz mie z zëmë zajisceniô do zymkù nòdzeji.

Mùzykò

farwnò plamò mërgajãcò wszëtczima malowinama tãdži

jak nòczëlszi ùkòchóny wycskòsz sã w mòje cało ë z nim parfãczisz

przechòdzysz jaż do gnòta

wmikòsz do bëna cała dostòwajãcë zmadži do òszòłãoscë

przëfùlowiwòsz skrëszënim i teskniãczkã.

Mùzykò

nòsłòdszò delikatnoscë

prowadzisz mie cykùm-cakùm westrzód meandrów zëcò

lecysz razã ze mną wëżi czëpów niemòzłëwëch do dobëcégò

sedzysz na wùłkaniszczu wiesołoscë

pòmògòsz dozdrzec nòczëstszã snòzotã tam dze nicht ji nie widzy.

Mùzykò

nòmilszò redoto, twòje zwãczy

wëcygają serce z mroków cemnotë

òczóm pòkazywają nowé wezdrzenié na swiat

dają chãc, sëtë a òdwògã do dzejaniô

kòzdò sekùnda spãdzonò z tobã je wiòlgã szczestlëwòtã.

Mùzykò

trzëmòj mie w swòjim ùscësniënim

në, trzëmòj mie, në trzëmòj, në trzëmòj

nigdë mie z niegò nie wëpùszczòj.

Në trzëmòj.

Sylwiô Amielańczik

Maklënk Nieznónégò

Słunòszkò pòli z rozdatną widzałoscą
pòcha pòrénka zapòwiòdò nôceplészi dzén lata
sztërnòscelatné dzéwczã, chtërno wszëtcë w rodzëznie zwiã trzepòtkã
sedzy na kamie na brzegù rzëczy Reduni
stòri, grãdowi las ùsmiëwò sã krëjamno
to snòzi, nòtërny skòrb Kaszëb.
Trzepòtka witò sã z lasã ë Redëniã
dòwò jima pòzdrówk
czëje sã dzélã nòtërë
hewò òna mòże bëc sama ze sobã a swòjima mëslama
òpòlóné cało dzéwczëca stroji mòdri, dwapartowi kãpny òbleczënk
ceplëzna dotikò jã ze wszëtczich strón
szotka mòczi nodzi dlò òchtòdë
wòda pòkazëje ji òdbicé i relaksëje
dòka miłëch wespółinków przëkriwò pòwieczi
trëszczka wëmësliwò sã we wespółinczi
përzniã bãdãcë rozkòjarzonã zesuwò sã z kama do Redëni
stopama chce dotknãc dna, ni mòże
rëchò rãkama a nogama
miast ptënac lecy w zoch
pòspiëwny drëw rwisto niese ji cało.
Dzëù ju miòł czëté ò Redënicach, wòdnëch bòzstwach Redëni
òd prastarczë Martë, ómë Frãcëszczy a ópë Adama
czëjbë starszi żëlë gwësno bë rzeklë
„Redënice zrobiłë zmiłkã bòdòj mëslałë, że trzepòtka je młòdzónkã
ë dlòte wcygnãłë jã w wòdnã bòłdzã”
tak przëszło na mëslã szotce w scenerie grozë
czedë ji mëśle sã mieszónkã strachù a zajisceniò.
Pòtkanié trzepòtczy z Redëniã mò jã czësto wëstraszoné
ùrzas zatikò gòrdzel
ceniò niemiru tańcëje na licu
żòłãdk pòdchòdzy do gòrdzelë
w głòwie trzeszczi a szëmarsi.
Sztërnòscelatka jësz jakno dzeckò mia wierã dobrëch aniołòw
mò dali nawetka w tim strasznyim czasie
jaczis dzélëk ji dëszë wcyg żdò na wëbawienié
ji bënë je wëfùlowóné nòdzejã na to,
że dobré namienienié nie pùdze prëcz
z wëlãktoscã ë przëjãcym wòłò za pòmòcã do swòjégò anioła stròza.

Niespòdzajno ùłożenk cała na wòdze zmieniwò sã
je widzec pòdniesieni wòdë, cos zascygò cało
zwróconò lëpa je jak obarny mùr
nie daje cału drifòwac dali razã z rzekã.
Trzepòtka chwòtò rãkama wietew co wëstòwò z Redëni
scyskajacë dwigò sã do górë le nie je w sztãdze wińc z wòdë
jinò wietka robi krëwawiacã renã na podłokcu
rwie top òbwiãzkã przëlglã do piersë
Redëniò bierze nen pasyk kãpnégò stroju jakbë to bët erotny bózk
trzëszczka wëzi brzëcha je ters w stroju topless
òd pãpka do stopów wòda dali òblepiò cało.
Skrzidła wòzków a dzëwëch pszczołów rznã lëft gãsti òd zwãków spiëwù ptòchów
zajc stoi na kraju lasu
zdrzi na cos w dzëczëznë, strzigò ùszama.
Nieznóny, młodi chłop òblokłi blós w kãpnë bùkszczi
przedzérò sã przez gardinkã lëstów czeremchë
widzy dzeùsa a przërëchliwò krokù
jidze w starnã rzëczi
zajc bierze sã do ùcekù
dwa lësë a sòren westrzód sadowiszcza zdrzã na chłopa
spòsobnégò Nieznónégò
chtëren wchòdò na drzewò
ë wëcygò dzëwczã z zëmnnégò żochù
nogama stòwò jã na lëpã twòrzã zwrócónã procëm se
szotka stoi nierëszno pierszi rôz pótnagò kòl Nieznónégò, młodégò chłopa
jegò òczë smiejã sã

trzepòtka sromò sã a płomieni ze wstëdu, je czësto òd se
 nie chce cobë Nieznóny zdrzòt na ji gòlëznã
 za wiele wseczëcòw òdbiërò szotce zdrów rozëm
 jak òbarchniałò przëcëskò sã całim całã do legòtny piersnicë młodégò chłopa
 ni ma już widzec gòlëznë ni ma ju widzec
 trzëszczka ceszi sã w dëchù.
 Przebiwającë w taczim trzymanim sã z chłopã
 szotka òdczuwò wësadzonë ë sztopòrczącë partë chłopszczégò całã
 na chłopskòsc nie je ji neùtralnò, przëcygò, sama nie wié dlòcze
 wdòrzò so gòdczi cotków ò Tim co znaczy pròwdzëwi chłop z krëwi a gnòtów
 doch to mùsi bëc prawie tacji chłop ò jaczim miałë rzekłë białczy
 rezolutny dzeùs ju wié z dzysészégò doswiòdczeniù.
 Redëniò płënie barzi spòkójno
 zapisëje na zdrzadle wòdë òbròz dzëwczëca z chłopã
 òni sã dlò Redëni jak aktorzë co wëstãpiwają na binie
 gòrac dosòdzò ceplëzna młodëch całów rosce
 maklënk pòlców Nieznónégò błãdzy pò plecach trzepòtcki
 rodzy lubczy wzdich
 skòrka go susò jak dzecãtkò piersë mëmczy
 ùpijò sã jegò pòchã
 ni mòże sã nim najesc
 dërgòtka łakotë sënie wedle krzëła dzeùsa òd szëji do dotu
 tacy sã w pòdbrzëszim, robi gidli, gidli
 to nowë celestné doznanié szotcki
 chtërna znòwù przëbòcziwò so kòrbiònczi z sostrã ò mòtilkach w brzëchù
 gwësno to mògã bëc ne mòtilczy, tołmaczi sobie trzepòtka.
 Wkroczenié Nieznónégò w zëcë szotcki w chwilë czëj czòrnë chmùrë jãtë sã zbierac
 nad ji głowã
 je jak słuńce co wschòdò ë daje znac ò kùńcu cemnoscë
 maklënk bëtnoscë ë bliskòscë Nieznónégò
 je jak dichanié, bez niégò trzëszczka bë czëła, że topi sã.
 Trzëszczka bãdze pamiãtac kòzđã kòmòrkã całã no dotkniãcë
 wiedno mdze nosëc je w sobie
 òno nigdë nie wińdze z ji pamiãtlëwòscë.
 Trzëszczka je ùgwësniò, że dobri dëch jaczis mò jã pòd òpiekã
 miòł pòstónë młodégò Nieznónégò chłopa do mòlu zagròzbë
 òna czãsto czëje kòl se bëcë dobrégò dëcha
 chòc je òn niewidzał
 mësli tedë czë je òn tak piãkny jak Nieznóny
 ë gòdò ò tim z drëszkã Zoszą
 chtërna je wiarë blòs w to co widzy
 a nick wiãcy.
 Czë Aniół Stròz mòże bëc tak piãkny jak młodi Nieznóny chłop?

Justina Pranszke

Wirtualné wrëjowanie

Akcjô dzeje sã na wsë, dze młodé dzéwczã spòtikò sã z bënlama, jaczich zapòznało przez internet. Je gwësno, że wszëtcë mdq ji zazdroścëc taczych kawalérów i chãtno chce sã nima pochwalëc. Abë klapë sã flot rozeszlë, na môl wrëjów wëbiérô plac przed chëczama szòttësczi, chtërna sã dobrze znaje na pludrach. Flot sã równak òkazëje, że fòrsz knôpi z internetu tak napròwdã nie sq tima, za jaczich sã pòdòwelë...

Herojowie i rekwizytë:

Szòttëska – starszô białka, òblektò w szërtuch, szlorë, grëbé òkùlòrë, krëczew. Na ji chëczë je kartónowò tòblëczka „Szòttës”, wkòł roscq krze i ògardowizna.

Ana – młodé dzéwczã, módno òblektò: mô krótczi czitel, bótë na hawsëcach. Je mòcno wëmalowónò. Mô telefón.

Drëszka Anë – Klara – nie wëstãpùje na binie, gòdò z Anq przez telefón

Kawalér 1 – młodi, nisczi gbùr, òblekti w robòcq kòszlã, krótczë bùksë i skòrznie

Kawalér 2 – kòscelny, chłop w strédnym wiekù, òblekti w wãps, biòłq kòszlã, lakérczi. Jezdy na kòle.

Pòdwòrzé przed chëczama szòttësczi, kòle òkna roscq krze i ògardowizna. Ana szpacérëje pòd òknã i zwòni do ni telefón.

Ana: Haló? Cëz sã stało?

Klara: Në, witòj. Przińdziesz do mie na kawã? Móm dëcht prawie przed sztótã sznëczi z pieca wëjãtë, jesz ceptë!

Ana: Nië...dzãka, ale dzys nie dóm ju pewno radë... – móm te pòtkania z knòpama z internetu.

Klara: A to dzysò? A dze tã jesz?

Ana: Dze jò jem? A dze w naszi wsë je môl, w jaczim je nôlepszi zasyg i przesëf

nònowszich wiadtów, lepsi jak w 5G?

Klara: Aaa... kòle chëczë szòttësczi...

Ana: Genau! Niech całò wies sã dowië, jaczi fòrsz bënlowie sã kòl mie krącq (gòdò zadowòlonò, a tej wërajqcë w starnã dwiërzy pò cëchù dodòwò). Në dobrze, mùszã kùnczëc, bò swiatłowòd wëlòzł bùten.

Dobri dzëń! (z ùsmiëwkã òdwròcò sã do szòttësczi, chtërna wëlòzò z chëczë përnã znerwòwónò).

Szòttëska: Na wieczi wieków. Cëz tã tu mie pod tim òkna dënëjesz, a wid zasłoniwòsz?

Ana: Jò tu czekóm na randkã (przechwòl-ajqco).

Szòttëska: Na co? Tuwò? Przë mòjich wrëkach a kapùsce? (rozësma sã)

Ana: Kò to doch je nòbëlniëszci plac w naji wsë (chwòtò szòttëskã za rëmiã i gòdò słòdczim głòsã). Kòzdi tu trafi bez żòdnégò jiwru (pòkazëje na czerwionã tòblëczkã).

Szòttëska: Në, kò, co rzec to rzec... pròwdã gòdòsz (prëznaje z bùchq). A skądkaż ten twój kawalér je?

Ana: Stãdka (pòkazëje telefón). Z internetu. Chce wastnò szòttëska widzëc mòze? Je jich jaż sztërzëch.

Szòttëska: A matizernoga! Kùnc swiata! Przòdë so mógł naszafòwac knòpa pò sąsedzkù przë żniwach, w remize abò pò mszë, ale zëbë taczëgò czësto cëzëgò z telefonu... (dzëwùje sã i gòdò sama do se).

Ana: Z internetu! (pòpròwiò dzewùs). Chce wastnò widzëc? (pitò letkò namòwajqcë).

Szòttëska: Ale dzeckò, jò nie chcã nick widzëc, jò nie chcã miec z tim nick do czëniëniò. I wiele tã tëch kawalérów mòsz nalazë?

Ana: Në kò sztërzëch i to jesz nië bële kògò. Pòkòzã òdjimczì.

Szòttëska: Aj Bòze...co to je... Wiész, wiele jò

mia taczich òdjimków... Jô sã knôpóm baro widza. Òni sã pchelë do nas dodóm dniama i nocama, tam sã dwiërze nie zamikałë. Jô cë gòdóm – kòlejka! (*Ana z niechãcą slëchò przechwòlaniò szòftëszci*)

Ana: Nè jo, jo... chce szòftëska widzec te òdjimczy?

Szòftëska: A biòj mie lóz z tima òdjimkama. Jô sã klapama nie zajimóm. Ani mòwë ni ma... (*pòdzérò na Anã, jakbë czeka na dalszé namòwianié. Ana pòdòwò telefón*). Nè kò dobrze, pòkazë, bò widzã, że të mie pòkù nie dòsz.

Ana: Wastnò wzérò, z tim i z tim móm za sztót zéńdzenié.

Szòftëska: Nè, kò dolëbóg, czësto fòrsz... (*zadzëwòwa sã*). Wiész co – czekòj. Jidã pò mòjã elektryczną krëczew, a tej bãdã tu za tim krzã. Të wiész, dlò twòjégò bezpiecze.

Ana: Chëba swòji cekawòscë... (*gòdò cëchò, pòd nosã*). Szòftëskò, Wë sã chòwòjce, bò nen bëniel prawie jidze!

Szòftëska: Kùnc swiata! Wejle, jesz szlorë pògùbiã bez to wirtualné wrëjowanié...

Kawalér 1: Witòj, të jes gwësno Ana (*wòtò z daleka*).

Ana: Jo... a të... wëzdrzisz kãsk jinaczi jak na òdjimkù, a do métra òsemdezëst jesz përnã cë felëje...

Kawalér 1: Jô doch pisòt, że jô bë chcòt tëli miec.

Ana: Kò mòzłëwé. A pòwiédz, skãdkaż taczì òbleczënk? Të mie pisòt, że jes wësok ùczali...

Kawalér 1: Nè, kò mądrzészégò òkrãg mòjich chëczy nie nalëzesz. Ò zwierzãtach i roscënach wiém wszëtkò – to je mòje całë zëcé.

Ana: Tej të jes aktywistã EKO?

Kawalér 1: Akta? Mlëkò? Jo, nè w tëch czasach akta sã trzeba nawetka na mlëkò. Dzysdnia kòzdi gbùr mò bióro. Tëch reglów je tëli, że głupi tegò nie pòjmie. To blós tak mądré głowë jak jô mògã dac so z tim radã.

Ana: Tej të jes gbùrã? A ta deweloperka, zómk ze służbã?

Kawalér 1: A cë chòdzy ò mòjégò parobka. Jo, to je złoti chłop... A jeżle jidze ò zómk, to jô so tak szportëjã blós. Mòje chëcze tész sã z cëglë i tész sã z jiny epòczi (*smiejë sã*).

Ana: Tej pewno kòlekcjò mechanizacji tész nie jistnieje...(*gòdò zrezygnowòno*)

Kawalér 1: A cëz Të za głëpòtë pleszczesz? Treker, wóz, drëdzi treker, WSK, brónë, kùltiwater, prziczepka... (*wëliczò na pòlcach*)

Szòftëska: Nié, nè tegò nie dò sã slëchac! (*pròbùje sã wëklatrowac z krzów*). Të jes fejn bëniel i baro dobrze, że të mòsz szacënk do zemi i òbròbiòsz pòle. Szkòda blós, że të tegò wszëtczégò nie rzekł rëchli, a miast tegò wëpisowòt jaczës niestwòroné rzeczë (*gòdò, a tej dodòwò cëchò do ùcha*). Nasza Anka na gòspòdarkã sã nie nadòwò, òna je za nielusò, niszczotnò i nijak gòspòdarnò.

Biòj z Bògã!

Kawalér 1: Nè, tej jô pùdã... (*zasmùcony*)

Szòftëska: Jo, biòczkòj (*letkò wëpròszò i cziwie na òdzëgnanié, Anka òdetchnã z ùlgq*).

Wzeròj, drëdzi jidze! (*wòtò do Anë. Nadchòdò Kawalér 2 – prowadzy kòto*)

Ana: Pò pròwdze ta twòja TAKSA sã z daleka swiëcy... Të mòsz 25 lat? (*niedowierzajacë*)

Kawalér 2: Witòj... Nè 2 i 5. Tak pò pròwdze 52, ale to doch je równo.

Ana: A nie je cë tak kãsk niewëgòdno w tim wãpsu?

Kawalér 2: Kò përnã jo, ale kòscelnémù nie wëpòdò chòdzëc w bële czim.

Ana: Të jes kòscelnym, a të pisòt, że ksãgòwim... (*Ana je zaskòczonò i rozczarowòno*)

Kawalér 2: Jô sã pewno pòmilił, kò to i to na K, a w ti robòce trzeba tész rozmiòc dëtczi liczëc, a znac sã na ksãgach. Wiele jô jich móm przerzuconé... dërch w nich sznëkrëjã.

Ana: Aha. A tej te grëbé rëbë, wëstrzòd jaczich të przebiwòsz? Ti wësòk pòstawiony lëdze...?

Kawalér 2: Aaa... to. Prze mòjim dodomie je stów, a w nim same grëbé rëbë. Żòdnëch zmiartëch szcëzlów të w mòjim stawie nie nalëzesz.

Ana: Jaż strach pëtac ò tã bezlëdną wëspã, na chtërnã të mie chcôt zabrac... *(gôdô letkò wëptoszonô)*

Kawalér 2: To nie je żóden jiwër. Sadnij na ramã i jedzemë na mòje pùstczy. Wkót mie dali kilomëtra nicht nie mieszkò, le rosçą piãkné lasë, kò jak na jaczi wëspie.

Szòłtëska: Në, jak jô chwëcã za ta krëczew...!
(próbùje sã weklatrowac)

Tej të bë chłopie naszã Ankã na përdëgónë wëwiózł?! Bierz mie ten twój wóz, a dziń mie z òczów! *(Kòscelny bierze kòto i przepłoszony wëriwò, Anka zaczinô sã żalëc)*

Ana: Jô so mësła, że mdã miec fòrsz bëńla, a tu sami òszuscë. Miast dewelopera przëszedł gbùr, a miast ksãgòwégò kòscelny... i jak jô so móm nalezc kawalera? Teròzka nawetka mój makijòz sã zmił...

Szòłtëska: Pròwdza je takò, że ani gbùr, ani kòscelny nie bëłbë lechi – chòdzy blòs ò to, że ce òcëganilë i pòdòwelë sã za kògòs jinégò... Në i do ce òni pò pròwdze bë nie pasowelë... ale nie jiscë sã. Kawalér sã sóm nalëze, nie darwòsz gò szëkac w tim wirtualnym swiece.

Pòmësła të ò tim, że miast tëch pòcesznëch chłopów przëszedłbë jaczis złi człowiek, co mò pieczelné mësłë? Trzeba bëc òstròżnym... Jô cë gòdóm, że ten całi internet nie je do wrëjowaniò. Pamiãtòj żebë nigdë nie ùdawac kògòs, kim sã nie je. Bãdzë sobã! A ten, chto ce pòkòchò, temu bãdze dëcht równo, czë të mòsz ten centnar tinkù na gãbie, czë nie. Wzeròj na mie. Mój Julis je ze mną wicy jak 45 lat, a gãbã smarëjã pò dzysdzén blòs gãsım szmòłtã i dëcht nick mie nie braknie – wcyg piãknò *(gôdô z bùchq).*

Ana: Wiëce co, szòłtëskò – mòce pròwdã. Jidzemë lepi do Klarë, zwònia rëchli, że mia dzys sznëczi ùpiekłé. Kùnc z wirtualnym wrëjowanım!

Kùnc

Dark Majkòwsczi

Regùlamin

Pòstacje:

Mëmka

Tatk

Kewin – syn Mëmczy i Tatka, jich nòstarszé dzeckò, mô 14 lat

Mònika – córka Mëmczy i Tatka, mô 11 lat

Klarka – nòmłodszo córka Mëmczy i Tatka, mô 7 lat

SCENA 1

Pòzny wieczór. Tatk wchòdzy do jizbë nòscelatnégò sëna. Ten lezi na tózkù z mòbilką w rãce i słëchùlkama na ùszach.

Tatk: *(Ietkò nerwés, ale mô starã gadac cëchò)* Co të robisz? Wiész, co to je za gòdzëna? Natëchstopach òstawi ten telefon i biòj spac.

Przëzérò sã chwilã sënowi i zaczinò wrzeszczec. Nawet jesz nie jes ùmëti. Doch witro jidzesz do szkòtë. Jes do kùncã òbarchniałi?

Kewin: *(tëz wrzeszczi)* Nie jem ju dzeckã, wiém, co robiã. I tak ni mògã zasnãc.

Tatk: Ni mòżesz zasnãc, bò zdrzisz całi dzëń w ten przesniti telefon. Nie wëlazysz bùten, nick nie robisz, leno leżisz, të smierdzący zgnilcu! Jò nigdë ni móm problemù ze spanim, bò cãżkò robiã całi dzëń.

Zeza dwiërzi je czëc biatczën głos:

Mëmka: Sztël! Òbùdzyta dzecë. Mùszita tak wrzeszczec? Dlòcze Kewin nie spi?

Kewin: Bò ni mògã zasnãc?

Tatk: Nawetka nie próbùjesz, to jak mòsz zasnãc? Dawòj mie ten telefon i nëkòj do męcò!

Kewin: To mój telefon!

Tatk: Mòże i twój, ale nie jes dosc dozdrzeniałi, zebë gò ùżëwac. Òd dzysò twój telefon bądze leżòł całi dzëń na mòjim biòrkù, a të gò dostóniesz leno na gòdzëną

pò tim, jak òdrobisz ùczbë.

Kewin *(wrzeszczi):* Ni mòsz prawa tegò zrobic!

Tatk *(tëz baro gòsno i nerwòwim gòsã):* W mòji chëczë mògã robic, co chcã.

Kewin: To je tëz mòja chëcz!

Tatk: Móm nòdzejë, że niedługò. Za pòrã lat stąd wëcygniesz i tej so rób, co chcesz. A do te czasu bądzesz mie słëchòt. Żgrzesz mój chłëb, tej mòsz robic, co cë kòżã! Rozmiejesz, sreło, czë jesz cë mùszã na noc wlëmic pò gòti rzëcë. Pò tim na gwës zasniesz.

Do jizbë wchòdzy mëmka.

Mëmka: Ca wa tu znòwù wrzeszczita. Kò je noc. Kewin, biòj sã ùmëc i za piãc minut mòsz bëc w tózkù. Witro òddòsz telefon. Tatk mô pròwdã. Nie rozmiejesz z niego rozëmno kòrzëstac.

Kewin: Rozmiejë. Jò blòs słëchóm mùzyczi. To mie kòlibie do spikù.

Mëmka: Kòlibie do spikù? Jak chcesz zasnãc w słëchùlkach? Z tak gòsną mùzyką? Nie robi z naju głëpców.

Kewin: To że wa mòżeta zasnãc bez gòsny mùzyczi, nie òznòczò, że jinszi mògã. Wiedno òceniwòta wedle se.

Tatk: Dosc ti głupi gòdczi. Biòj spac!

Kewin: Dlò ce gòdanië z dzeckã je głupé?

Tatk: Nië z kòzdim. Ale z gòdanië z głupim dzeckã je.

Kewin: Mùszisz mie wiedno òbrazëc?

Tatk: Ni mùszã ani nie chcã. Mùszã leno...

Mëmka *(przeriwò tatkòwi):* Witro wròcymë do ti rozmòwë. Za pòrã gòdzyn bądzemë wstawac do robòtë i do szkòtë.

Wëpichò tatka za dwiërze i sama tëz wëchòdzy. Zamikò za sobã dwiërze. Jesz je

częc głos tatka, chtëren gôdô zeza dwiërzi:

Tatk: Co za głupi knôp!

SCENA 2

Reno. Całô familiô rëchtėje sã do wëjazdu. Mëmka i tatk jedzą na stojąco, córczi pakùją cos do rubzaków.

Mëmka: Kewin! Dze të jes? Za 10 minut mùszimë wëjeżdżac.

Kewin: (*głos z daleka*) Zarô! Jem w szituzu.

Mëmka: A czedë chcesz zjesc frisztëk? Dzeckò, co të robisz!?

Tatk: Nie bådã za nim czekôł. Niech jidze piechti.

Mëmka: Doch to je 5 km...

Tatk: Jô w jegò latach chòdzył do szkòłë piechti.

Klarka: Ale w waszych czasach jesz żëtë dinozaurë... Sami jesce òpówiòdelë ò biòtkach z tiranozaurã.

Mëmka (*z ùsmiéchã*): Tatk so robił szpòrtë. Za jegò czasów ju dôwno nie bëło dinozaurów.

Klarka: Ale mòbilków nie bëło?

Mëmka: To pròwda. Nie bëło.

Klarka: (*wzdichò przejëtô*) Biédny tatk... Miòł tak cãżkò za dzecka. Bez telefonù.

Tatk: (*śmieje sã*) Nie bëło tak lëchò. Më sã wiele bawilë büten. Jesmë grełë w balã, chòdżëlë do lasa, kąpelë sã w jezorze.

Klarka: A dlòcze terò leno zajmòsz sã robòtã i granim na kòmpùtrze, a nie chòdzysz z nama büten?

Mëmka: Dobré pitanié, Klarkò.

Wchòdzy Kewin. Je szadi, kòszlã mô rozpiãtã. Rubzak trzimò w rãce, a w drëdżi mòbilkã.

Tatk: (*pitò Mëmcki*): Òn tak jidze do lëdzy? Do szkòłë? (*tapie sã za głowã*).

Mëmka: (*do sëna*) Jak të wëzdrzisz? Nie je cë wstid?

Kewin: W àuce sã przërëchtëjã. Włosë, kòszla, te sprawë... To sã dô. Dze mój frisztëk?

Tatk: W dupie! Miòł jes wstac i so zrobic. Terò nêkòj do àuta. Pòsedzysz w szkòle

głodny, to mòże sã nauczisz.

Mëmka: (*do tatka*) Dlòcze tak brzëdkò do niegò gòdòsz? Doch jô mù zrobiła jestkù. (*Do Kewina*) Lezi na stole. Bierz w rãkã i jidzemë. *Tatk z córkama wëchòdzy.*

Kewin: Dzãka, mëmkkò.

Cyskò jedzenié w rubzak i zazdrzóny w mòbilkã wëchòdzy.

Mëmka: Kewin!

Kewin: Jo?

Mëmka: Òstawi mòbilkã doma. W szkòle ni mòzesz ji ùżëwac.

Kewin: Co? A co jô móm robic òb drogã?

Mëmka: Pògòdòsz z nama.

Kewin: A ò czim jô móm z wama gadac. Wòlã pòslëchac mùzyczi. To mie pòmòże przëc ten dzëń w szkòle.

Mëmka: Nié. Tatk mô pròwdã. Nie rozmiejesz rozëmno kòrzëstac z mòbilczy. *Wchòdzy tatk.*

Tatk: Jidzeta wa czë nié. Kò spòzniã sã do robòtë.

Kewin: To wina mëmcki, bò chce mie wyc mòbilkã.

Tatk: Òstawi jã i nêkòj do àuta. Bez diskùsji.

Kewin: Wa jak wiedno nick nie rozmiejeta. Kò jô bez telefonù nie mdã wiedzòł, jakò je gòdzëna, mògã nie zdãżëc na àutobùs, a do te chcòł jem na przerwie òdrobic ùczbë z geògrafii. Bez mòbilczy tegò nie zrobiã. Dostónã jedinkã.

Tatk: To dostóniesz. Jes miòł czas zrobic ùczbë doma. Jes głupi, to mdzesz miòł jedinczi. Do àuta!

Mëmka: Nie gadòj ò nim: głupi. Tak sã nie slëchò!

Tatk: Wëbaczë, Kewin. Jô jem nerwës i dlòte tak gòdóm. Ale mòbilkã òstawisz.

Kewin: Ale to mój telefon!

Tatk wëpichò gò mòcno przez dwiërze i gòdò do mëmcki:

Tatk: Ten knòp mie dostónie do grobù.

Chùtkò wëchòdzą. Jesz zeza dwiërzi je częc głos Kewina:

Kewin: Ni mòta prawa!

SCENA 3

W kuchni siedzą Klarka i Mónica z mëmką. Jedzą lodę.

Mëmka: (*wòłò*) Kewin, jidziesz?

Kewin: (*z daleka, głośno*) Zarò, zarò. Mùszã leno òdpisac drèchòwi.

Mëmka: Znòwù siedzysz w tim telefónie?

Kewin: Zarò!

Mëmka: Nie czekóm. Chòwóm lodè do mroznicè, bò sã rozpùszczã.

Mëmka chòwò pùdło z lodama do mroznicè.

W tim czasie czèje głos córcki:

Mónika: Mëmko, mòzeme pòjachac do Kònina?

Mëmka sztót stoi cèchò i zdrzi na córckã.

Mëmka: Gdze?

Mónika: Do Kònina. To taczé miasto w Pòlsce.

Mëmka: Wiém. Ale za czym chcesz tam jachac?

Mónika: Chcã òbezdrec to miasto. Wiedno jes gòda, że wòrt pòznawac nowé mòle.

Mëmka: A co chcesz òbezdrec? Ròtész, kòscòłè, zómk? A mòze skansen?

Mónika: To téz. Ale mają tam pizzerie, krómè z lómpama i wiele jinszych czekawèch placów.

Mëmka: Do pizzerii abò lómpeksu mòzeme pòjachac do Chònic. Bãdze wiele krodzy. Jak chcesz, to w sobòtã z tobã pòjadã.

Mónika: Ale w Kòninie móm bëlnã drèszkã, z jakã jò bë sã chciała spòtkac.

Mëmka: (*zdzèwionò*) Mòsz drèszkã w Kòninie? A jak jes jã pòzna?

Mónika: Piszemè do se òd miesãca.

Mëmka: Ó! Nick jes mie nie gòda. Jak mò na miono?

Mónika: Dzesika.

Mëmka: I jakò je ta Dzesika?

Mónika: Baro dobrze rozmieje mòje problemè. Je rok starszò jak jò i mò jiwier ze swòjima starszima.

Mëmka: Jiwier ze starszima? Jaczi?

Mónika: Òni są baro dzywny. Na nick ji nie pòzwólajã, dlòte ni ma drèchów „w realu”.

Dzesika je baro wrzlèwò...

Mëmka: Kąsk mie sã to nie widzy. A ò czym do ni pieszsz?

Mónika: Ò wszètczim! Kò to mòja drèszka. Ò tim, że nie lubiã mòji nowi szkòtè, że ni móm w ni z kim pògadac, że mòji szkólny są mscèwi...

Mëmka: (*stèchò z coròz wikszim zdzèwienim*) Twòji szkólny są mscèwi? Nick ò tim nie wiém. Znajã jich i zdòwò mie sã, że baro ce lubiã.

Mónika: Widzysz, tè mie nie rozmiejesz. Wiele razy jò cè gòdała, że dostòwóm jedinczi za nick.

Mëmka: Nié za nick, ale za nieprzèrèchto-wanié do ùczbów.

Mónika: Dzesice ni mùszã tegò klarowac. Tè jes wiedno procèm mie!

Mëmka: Nigdè nie jem procèm tobie. Chcã ce leno chronic.

Mónika: Przed szkólnyma nigdè mie nie chronisz.

Mëmka: Przed szkólnyma òbronisz sã nòùkã. A jezlè pò pròwdze bãdã dlò ce niesprawiedlèwi, jò cè pòmògã. Ale terò tak nie je.

Mónika: Dzesika...

Mëmka: Jesz przed chwilã jò nie wiedzała ò ji jistnieniem, a terò je to twój nòwòznieszì aùtoritet w najich rozmòwach?

Mónika: To mój aùtoritet òd wiedna.

Mëmka: Wierã nòwèzi òd miesãca, bò rèchli jes ji nie znała. To kąsk mało czasu, żebè kògòs ùznac za nòlepszégò drècha. Tim barzi, że nigdè jes ji nie widzała na òczè. A mòze to nie je dzèwczã w twòjich latach, leno jaczis stòri chòp? Mòze nawetka pedofil?

Mónika: Nie próbuj ji atakòwac!

Mëmka: A co, ni móm pròwdè? Mòdziesz bëc gwès, że to młòdò Dzesika, a nié stòri Róman abò jinszi Stachù?

Mónika: Wèséłómè do se głosówczy. Mò głos jak dzèwczã.

Mëmka: To wszètkò jidze dzyszò zrobic przez sztècznã inteligencjã.

Mónika: (*z gòrzã, drèżącym głòsã*) Gòdòsz

tak, bò jes zòzdrosnò!

*Mónika òdsuwò òd se lodë i wëchòdzy.
W dwiërzach mijò sã z Kewinã.*

Kewin: *(do mëmci)* A co ti sã stało? Gdzie są mòje lodë?

Mëmka: Ju schòwóné. Chto pò wsy chòdzy, swòji rzecë szkòdzy.

Kewin: *(spòkójno)* A te na stole?

Klara: To bëło Mòniczi.

Kewin: Òna ju jich nie zjé.
Sòdò kòl stołu i jé.

Mëmka: Kewin, wiész tã, kim je Dzesika?

Kewin: Cos ò ni gòda Mònika. To ta ji drëszka z internetu.

Mëmka: I co ò ni mëslisz?

Kewin: Kąsk to je dlò mie dzywné, ale Mònika je takò nadwrazlëwò. Sama wiész... Ta Dzesika mò jaczis jiwier i brëkùje kògòs, chto jã wësłëchò.

Mëmka: A to ni mòże bëc jaczis pedofil, co próbùje jã òcëganic? Ròczëta Mònikã do se, do Kònina.

Kewin: *(zdrzi w swòjã mòbilcã)* Mòże bëc jaczis pedofil. To sã czãstò zdòrzò.

Mëmka: I gòdòsz to tak spòkójno? Wiész ò tim i nick nie robisz?

Kewin: *(przesëwający pòlcama pò mòbilce)* To nié mòja sprawa.

Mëmka: *(nerwés)* Nié twòja sprawa? Twòja sostra mòże òstac òfiarą pedofila i to nie je twòja sprawa?!

Kewin: Mòże, ale ni mùsz.

Kewin cos pisze w mòbilce.

Mëmka: *(histericzno)* Móm tegò dosc! Òddawòj mie swój telefòn!

Kewin: *(próbùje ùspòkòjic mëmkã)* Nie przesadzòj, nick sã nie stało...

Mëmka: Stało!

Pòdchòdzy do Kewina i wëszarpùje mù telefòn z rãków.

Kewin: *(wrzeszczi)* Ni mòsz prawa!

Mëmka: *(wrzeszczi jesz gòsni)*: Móm prawò i to zrobiã!

Mëmka cãzkò dichò i próbùje sã ùspòkòjic. Pò chwilë dosc spòkójnym gòsã gòdò do córczi:

Mëmka: Klarkò, jidzkòj do Mòniczi i pòwiédz, że natëchstopach mò òddac swój telefòn.

Òd terò razã z tatkã mdzemë kòntrolowac czas, w jaczim mòżeta kòrzëstac z mòbilków.

Klarka: Mój téż?

Mëmka: Twój téż. Jidz òb drogã do swòji jizbë i pòtòż ù mie na biòrkù òbëdwa telefonë – twój i Mòniczi.

Klarka wëchòdzy, za niã rozgòrzony Kewin, chtëren trzòskò dwierzama. Mëmka sòdò kòl stołu, kładze rãce na głowie i załómónò pòwtòrzò

A Bòziczku bòzi, a Bòziczku bòzi...

SCENA 4

Wieczór, w jizbie sedzą kòl stołu mëmka i tatk. Midzë nima leżą trzë mòbilczy.

Mëmka: (cëchò, załómónò) Wez i czëtòj.

Tatk: Je tak lëchò? Bãdzemë czëtac priwatne wiadomòscë Mòniczi?

Mëmka: Je baro lëchò! Jò to ju czëtała. (Pòdnòszò głos) Të wiész, co ta naja delikatnò, wrzlëwò Mòniczka rozmieje napisac?

Tatk nie wié, co zrobic. Ùderziwò pòlcama w stół.

Mëmka: (głosno) Bierz ten zasróny telefon i czëtòj!

Tatk pòmälë pòdnòszò telefon i przezérò wiadła. Pò pòrã sekùndach przezéraniò, òdkłòdò gò i chòwie twòrz w rãkach.

Tatk: (cëchò, załómóny) Nie wierzã... To, to, to niemòżlëwé. Nié òna.

Mëmka: Tëli mòsz do pòwiedzeniò? Widzòł jes, co tam stoji?

Bierze telefon i czëtò na głos:

„Twoi rodzice są popierdoleni”. „Nikt nie szanuje mojego zdania. Głupie kurwy”. „To głupi kutas”.

To jãzëk naji córczi, rozmiejesz!?

Tatk: (wcyg załómóny) To pisze ta Dzesika, nié Mònika...

Mëmka: Ale Mònika nie je wiele lepszò. Móm czëtac ji òdpòwiedzë?!

Tatk: Nié, proszã. To sygnie. Dòj mie chwilã. Proszã...

Tatk wstòwò, z rãkama na głowie chòdzy pò jizbie. Kùreszce sòdò. Mò zacëtã muniq, ale

lize w òczach.

Mëmka: I co? Twòja Mòniczka i tak cos... Bòli?

Tatk: Baro. Jò wiedno pilowòł, zëbë nigdë nie przeklęc przë dzecach. A tu taczì jãzëk? Dòj mie ji telefon.

Przezérò mòbilkã òb pòrãnsce sekùnd i cãżkò wzdichò. Kùreszce gòdò dosc spòkójno.

Tatk: To jesz nie je nògòrzi. W tekstach Mòniczi òkòma brzëdcich słów ni ma nick jaż tak lëchégò. Próbùje wspierac drëszkã... *Znòwù zdrzi w mòbilkã.*

Pisze, że më jesmë dlò ni wòżny i że wié, że chcemë jã chronic, chòc czãsto ji nie rozmiejemë.

Znòwù zdrzi w mòbilkã.

I że prosy, zëbë Dzesika nie pisała ò nas tak lëchò.

Mëmka zaczekawionò bierze telefon.

Mëmka: Tegò jem nie doczëtała.

Zdrzi chwilã w mòbilkã.

Mëmka: Mòsz pròwdã (ùsmiéchò sã). Ale kùnczi to zdanié taczima przekléństwama, że szkòda gadac.

Nògle robi sã baro pòwòżno.

Mëslisz, że to pedofil?

Tatk: Nie wiém. Ale na gwës mùszimë cos zrobic. Zgłoszã to na pòlicjã, niech to spròwdzã. I mùszimë pògadac z Mònikã.

Mëmka: Chcesz to zrobic?

Tatk: Nie chcã. Nicht bë nie chcòt, ale wierã mùszã...

Mëmka: Ni mùszisz. Jò z niã pògòdóm.

Tatk pòdchòdzy do mëmczì i tuli sã do ni.

Tatk: Dzãka, mùlkù. Cãżkò bë mie bëfo...

Mëmka: (z ùsmiéchã) Wiém, wiém.

Chwilã stojã przëtulony do se.

Tatk: Ale na ti gòdce ni mòzemë skùńczëc. Mùszimë wiele zmienic w najich chëczach.

Mëmka: Dzecë ni mògã tëli sedzec w mòbilkach. A më jima zabédëjemë cos jinégò... A to bãdze wëzwanié téż dlò naju.

Tatk: Wiém. Móm kãsk tegò strach. Nie lubiã zmianów.

Mëmka: Chcemë przërëchtowac plan dnia

i tidzenia dlô caŕi familie. Mùsi w nim bëc wiele spòrtu, pòspólnégò spãdzywanìò czasu i jak nômnì telefonù, kòmpùtra i Netflixa.

Tatk: To sã letkò gòdò, ale czèjã, że to bãdze bòlaò.

Mëmka: Chcemë jesz dzysò napisac ten domòcy regulamin?

Tatk: Chcemë. Za ceplégò prawa!

Mëmka: (z *ùsmiéchã*) Na trzèzwò to sã nie dò. Jidã pò piwò.

Mëmka wèchòdzy, tatk w tim czasie bierze ze stołu kòrtkã i długòpis. Zaczinò cos pisac. Pò chwilë przeriwò, zazérò w telefon Mòniczi i wzdichò:

Tatk: Ach, dzeckò, dzeckò. Czedë to wszètkò sã tak nama rozeszło? Czedë jes òprzesta bëc tim niedowinnym dzèwczãtkã z pisklëwim glosã?

Wchòdzy mëmka z dwùma piwama w rãkach.

Mëmka: Nè, chłopie! Dawòj, piszemë nowi rozdzel najégò zècò.

SCENA 5

Tatk lezi na lózkù. Przèkrèti je deq, ale nie spi. W rãkach trzimie mòbilkã i cos òbzerò.

Wchòdzy Kewin z rekétkama do badmintona.

Kewin: Tatkù, pòj zagrac. Je fejn wiodro, a pò wczoraszim meczu mùszã dostac rewanz.

Tatk: Synkù, terò pò pròwdze ni mògã. Jò miòt w robòce barò cãzci dzér. Dòj mie kãsk òdpòczãc. Mòže mëmka z tobã zagrò?

Kewin: Jò nie chcã grac z mëmka. Wedle regulaminu terò mómë spãdzëwac czas razã.

Tatk: Tej pòtòz sã na drzèmkã. Abò pòstèchòj ze mnã podcastu?

Kewin: Ò gełdze? Wierã szpòrtë so robisz. Nicht normalny tegò nie slèchò!

Tatk: To barò wòzné dlò najich finansów. Mùszã wiedzec, co sã dzeje na swiece.

Kewin: Nie próbuj mie òcëganic. Terò môsz sã zajãc nama, a kònkretno mnã. Sami jesta to z mëmka wëmëslëlë! Wstawòj.

Tatk: (*wcyg nie wstòwò*) A co robi mëmka?

Kewin: Graje w planszówkã z dzèwczãtama.

Tatk: To jidz do nich.

Kewin: Nie chcã.

Rzucò rakétkã na lózkò.

Bierz i wstawòj. Nie bój sã. Dóm cë szansã dobëc.

Tatk niechãtnò òdklòdò telefon i wstòwò.

Tatk: Zniszczã ce za to głupé gòdanié.

Dostóniesz do zera, srelo!

Kewin: (*smieje sã*) Jo, jo... Za gòdzëna bãdziesz prosył ò lètosc: „Kewinkù, Kewinkù, dój mie chòc jeden pùntk”.

Òbëdwaji sã smiejã. W dwièrzach mijajã sã z mëmka.

Mëmka: A co wama tak wiesoło?

Kewin: Bò jidã tatka rozwalëc w badmintona.

Mëmka: Ok. Zarò gò rozwalisz. Terò jic i dój nama pògadac, bò mómë wòznã sprawã.

Kewin: A co to za sprawë, ò jaczych ni mòže wiedzec wasz pierwòrodny syn.

Tatk: Ó! Znajesz taczë mądre słowò jak „pierwòrodny”.

Kewin: Znają wiele mądrech słów. Caŕi jem mądri.

Mëmka: Nie wãtpimë. Ale terò biòj stãd.

Kewin wèchòdzy. Tatk zdrzi pitajãco na mëmka.

Tatk: Co sã staò? Co je wòzniészé òd mòjégò meczu z sënã. Wiész, że czekòt jem na to caŕi dzér.

Biatka zdrzi na niegò kãsk zdzëwionò.

Mëmka: Jò nie wiedzała, że tak sã to tobie widzy.

Tatk: Niewòzné, co mie sã widzy. To mój òbòwiãzk.

Mëmka: Fejn, że tak na to zdrzisz.

Tatk: (*kãsk zasromòny*) Dobra, dój ju pòkù. Gadòj, co sã staò.

Mëmka: Brifka halòt nama lëst z pòlicji.

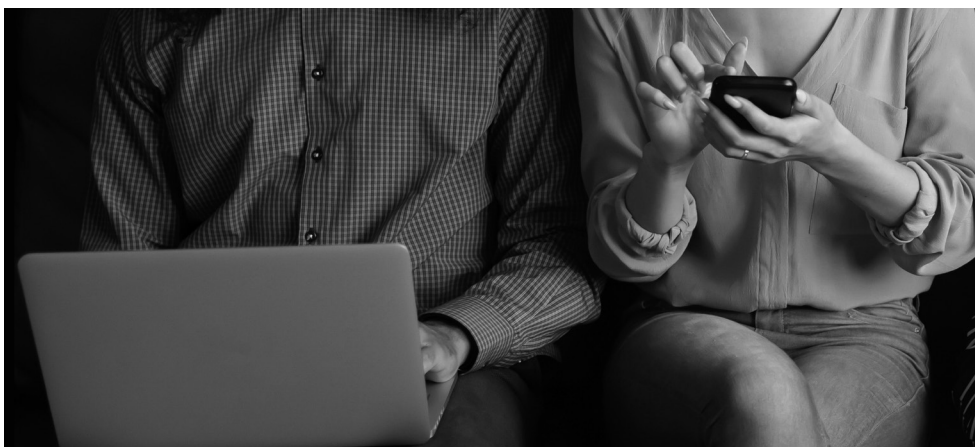
Tatk: I co? Spròwdzëlë tã Dzesikã? To pò pròwdze dzèwczã czë jaczi stòri strèch?

Mëmka: Pò pròwdze dzèwczã. Zwie sã jinaczi, je w kãsk jinëch latach, ale to nie je niżòden pedofil.

Tatk: Jedno szczescë. Napiselë ò ni co wicy?

Mëmka: Nick. Ni mògã. Òchrona òsobòwëch dònëch, RODO itd.

Tatk: Rozmiejã. I co z tim zrobimë?

Mëmka: Z czym?

Tatk: Nè z tim, co wiémè ò Dzesice. Mónikã jes ju nastraszëta pedofilã, mò zakôz pisaniô do ti drëszczy, kòntrolã mòbilczy... Pòwiémë ji, jakô je prôwdã?

Mëmka: (*òstro*) Prôwdã je takô, że ta nibë Dzesika nauczëta najã córkã przeklinaniô i mò wiôldzé psychicznë problemë. Chcesz pòzwòlëc Mònice dali do ni pisac?

Tatk: Nié, ale mòže wòrt ji pòwiedzec, że nie pisała z pedofilã. Jô na ji placu bë chcôt to wiedzec. Mònika sã baro zaangażowała w to pisanié...

Òb chwilã nicht nick nie gôdô.

Mëmka: Mòsz prôwdã. Pòwiém ji. Ale nie pòzwòlã ji sã kòntaktowac z tą nibë Dzesikã. Móm kòntrolã nad tim, co robi w swòji mòbilce...

Tatk: Czãsto sprôwdzòsz, gdzie wchòdzą naje dziecë? Nie zazerają na (*chwilã sã zastanôwiô, co pòwiedzec*) „dzywné” starnë?

Mëmka: (*śmieje sã*) Të sóm jes „dzywny”! Co to znaczy „dzywné”? Pòrnografiô? Strona Al-Kaidë? Partie kòmunisticznë abò faszystowszczé? A mòže getda?

Tatk: (*kąsk nerwés*) A co të sã tak ze mie wëszczërzòsz?

Mëmka: (*wcyg z ùsmiéchã*) To z mitotë... A tak pò prôwdze wiedno lubiã sã z ciebie wëszczërzac. Tak ju móm.

Tatk: Nè, dobra, dobra. Dôj ju pòkù. Co tej òbzërajã naje dziecë?

Mëmka: Przede wszëtczim tësãce krótczych filmików ò niczim. Nibë mają bëc smiészne, ale mie nie bawiã.

Tatk: (*przekãсно*) Nick dzywnégò. Kò ciebie bawi leno wësmiëwanié swòjégò chtopa.

Mëmka: Chcesz słëchac czë nié?

Tatk: Dawôj...

Mëmka: Wiele mùzyczi, jaczi nigdë rëchli jem nie czëta, czile tik-tokerów i influencerów, chtërny pleszczã ò niczim.

Tatk: Tak jak jem mësłôt. Nick wòtrnégò. Sedzą przed telefónama i kradną Panu Bògù czas.

Mëmka: Jô wiém, że të bë chcôt, zebë naje dziecë òbzërałë leno podcastë ò historii, fizyce, getdach i politice.

Tatk: (*ze smiéchã*) Mògã téz ò spòrce.

Z daleka je czëc głos Kewina:

Kewin: Tatkù, jidziesz kùreszce grac?

Tatk: Jidã!

Bierze rakétkã i wëchòdzy.

SCENA 6

Tatk wròcô dodóm z robòtë. Mëmka sedzy kòl stołu i cos pisze na laptopie.

Tatk: Pòchwólony Jezës Christus.

Mëmka: Na wieczi wieków. Jak minãł dzëń.

Tatk: Cãżkò. Móm wszëtczégò dosc. Co robiã dziecë.

Mëmka: Nie wiém, sedzą w swòjich jizbach. Ni móm czasu do nich zazerac.

Tatk: Pewno zòs sedzą w telefónach. Pògrój w cos z nima. Jô mùszã òdpòczãc.

Mëmka: A mëslisz, że jô jem wëpòczãtò. To, że sedzã doma, nie òznòczò, że nick nie robiã. Robòta online nie je lészò jak ta bùten.

Tatk: Kò wiém. Nie gòdóm, że nick nie robisz. Ni mùszisz mie atakòwac. Wiész równak, że regulamin...

Mëmka: W rzecè móm ten spieklony regulamin... Jem ùmãczonò i nigdzie nie jidã. Niech so sedzã w tãch telefònach. Kò wiém, że nie robiã nick niebezpiecznégò.

Tatk: Ale tracã czas... I zdrowié. W tim wìekù dzecè bë miałè sã wicy rëszac, bëc bùten, spòtëkac sã z lëdzama.

Mëmka: To jidz z nima. Jô móm jesz wiele do zrobieniò.

Piszë cos chùtkò na laptopie.

Tatk: (*baro glosno*) Kewin! Kewin!

Kewin: (*zeza dwiérzi*) Co?!

Tatk: Jak ce wòtóm, to znaczi, że chcã, żebës tu przëszedł. Wiele razy móm cë to pòwtarzac?

Kewin: Jidã, jidã!

Tatk: (*do mëmci*) Ni móm cerplëwòtè do tãch dzecy.

Wchòdzy Kewin.

Kewin: Joczkej, tatkù? Cëz sã stało?

Tatk: (*spòkòjnym glosã*) Synkù, wedle regulaminu mómè terò czas na pòspòlné granié.

Kewin: (*robi krzëwã mùniã, ale chùtkò sã ùspòkòjiwò*) Ok. Co chcesz robic? Szpacéra? Badmintón?

Tatk: Jidze ò to, że dzysò ni mòzemè. Òbëdwòje z mëmkã jesmè baro zajãti. Wëbaczè. Chcã ce prosëc, żebè tè sóm wëmëslì jakã zabawã dlò se i sosterkòw.

Kewin: Ok. Cos wëmëszlã.

Tatk: Dzãka, sënìe.

Mëmka wstòwò òd kòmpùtra. Przëcygò sã. Pò chwilè gòdò, jakbè nijak nie czëtã rozmòwè Tatka z Kewinã.

Mëmka: Jidzemè cos zjesc?

Tatk: Jem baro gòdny. Pòj.

Tatk i mëmka wëchòdzą.

Kewin: (*glosno*) Mònika! Klarka!

Mònika i Klarka (*zeza dwiérzi równoczasno*): Co?!

Kewin: Jak waji wòtóm, to znaczi, że chcã, żebè wa tu przëszła!

Ùsmiéchò sã i gòdò sóm do se.

Gòdóm jak tatk.

Chùtkò wchòdzy Klarka, kãsk pò ni Mònika.

Mònika: Czegò chcesz? Móm nòdzejã, że to wòzné, bò przerwòł jes mie grã.

Kewin: Wòzné. Tatk ni mò czasu, żebè sã z nama dzysò bawic.

Mònika: Nie je to nick nowégò. Òd piãc dni sã z nama nie bawi.

Klarka: A mëmka? Òna miała dzysò ze mnã grac w Monopoly.

Kewin: Tëz nie dò radè. Jô móm wëmëslëc zabawã dlò naju.

Klarka: I co jes wëmëslì?

Kewin: Zagròj so z Mònikã na kòmpùtrze – w Robloxa abò w Mincrafta.

Klarka: Ale w regulaminie je napisóné...

Mònika (*pòrzkò smiéchã*): Regulamin ju nie je wòzny.

Klarka: Ale tatk z mëmkã...

Mònika: Òni sã gò bòjã jesz barzi jak më. Ùdòwajã, że chcã sã gò trzëmac, më ùdòwómè, że jima wierzimè i tak to jidze, sosterkò.

Klarka (*ze smùtkã*): Ale dlòcze? To bëto taczé fejn...

Kewin: Wierã leno dlò ce. Mè nie chcemè żëc bez mòbilkòw. Strzédné wieczì ju dòwno minãtè.

Klarka: Ale sóm jes gòdòł, że lubisz grac z tatkã w badmintona.

Kewin: (*namiszlò sã chwilã*) Nè... to bëto fejn. Mòże czedës jesz do tegò wròcymè.

Je czëc zwãk sms-a. Kewin zdrzi na swòjã mòbilkã.

Kewin: Mùszã jic do siebie.

Wëchòdzy. Klarka zdrzi za nim kòmùdno.

Mònika jã klepie pò remieniu.

Mònika: Nie jiscè sã. Jidzemè pògrac w Robloxa.

Klarka sã ùsmiéchò. Wëchòdzą.

Ò tarczëznie, nõdzeji, miłoce i drëszbie

Tej-sej dôwómë w „Stegnie” do smarë tekstë kaszëbsczi młodzëznë, a nawetka dzecy. Mô to bëc dlô nich zôchãta do pisaniô, achtnienië jich robòtë, pòkòzanië lëteraccich talentów, co czedës mògq dac kaszëbiznie wiele robòtë. Colemało sq to tekstë rëchtowónë na rozmajité kònkùrsë. Jistno je w przëtròfkù tëch wiërtzów, jaczé wama bédëjemë niżi. Napisałë je dzecy ze Spòdleczny Szkòtë w Miszewie i gimnazjalëscë z Żukòwa. Lëteracczé miónczi dlô nich przësëkòwała Elżbiëta Prëczkòwskò wiele lat temù, bò w 2010 r. Przëbòczëta sã ò nich prawie terò i chcemë niejedne z tëch dzecnëch ùkòzków òpùblikòwac w „Stegnie”. Jich àutorzë sq dzysdnia ju ùstnyma lëdzama. Mòże przëdrzq sã na swòje dôwné wiërtzë i spròbujq wrócëc do pisaniô pò kaszëbskù? A mòże cos twòrzq, le nie doszło to do naji redakcji? Żelë tak je, to prosymë ò kòntakt...

dm

Kinga Serkòwskò

Mòje Kaszëbë

Kaszëbë to Òjczëzna mòja małò
To mój swiat dzecynny całi
To rodzynné mòje stronë
Krwiq mëch starków òcaloné.

Kaszëbë to mòl taczi na swiece
Dze w wierze òjców doròstajq dzecë
Dze mòwã rodnq tczq i ùwòzajq
Òbëczajë za skòrb nõwiãkszi majq.

Kaszëbë to kròj rzéków rwacëch
Jezór w złotim słuńcu szklacëch
Lasów dze zwiërz dzëczi żëje
Nima serce sã redëje.

Izabela Mùńkò

Drëszba

Mòja drëszba je słabò
Nie wiém jak to sã dzeje
Czë we mie je cos
Co niszczi tã nitkã cenką i krótką
Òna przëchòdò i òdchòdò dalek
Smùtno tak zëc
Kòmù ò swòjich jiwrach rzec,
Czë chtos to zrozumieje
Czë chtos doradzy
Bò w zëcym bez drëszbë bãdze zle
Mòże chtos pòmòże mie
Bëc lepszą dlò jinszych
Mòże to Bóg dô wid

Kamila Piepiórka

Chca bëm bëc

Chca bëm bëc stolemã
Tim co pòmògò lëdzóm
Czej mają wiòldzé jiwre
Czej ni mają robòtë
Czej są chòri
Czej są głodny
Czej wiater weznie jich dak
Czej stracą bliską òsobã
I czej zabòcziwają rodną mòwã
Jò bë dała jima mòc i miłotã,
Bë nigdë ju nie bëło tżów i smùtkù
Bë łączą jich miłota i wiara
Jò bë chca bëc stolemã chòc dzys

Dóminika Sypion

Krëjamnota

Mój kòchóny,
Të mie rzekł to w krëjamnocë.
Jò Ce zagwësnia ò mòji wiérnoce.
To nie je letkò trzëmac słowò.
Mòje wseczëcé bëło za mòcné.
Wszëtczim jem chca rzec,
Że të mie kòchòsz.

Słówk Fòrmella

Mòje kaszëbsczé mësłowé barabónë

(dzél 2, slédny)

Czej człowiek je môłi, tej ni mô za wiôłdzi wiedzë ò swiece, ale chùtkò sã ùczi. W późniészim času colemało lepi je z tą wiedzã, ale z chùtkòscã ùczbë nowëch rzeczów mòże bëc ju rozmajice. A swiat dërch i dërch sã zmieniwò, a jedno, co sã nie zmieniwò, to prawie ta zmiennosc swiata. Terò z pòzdrzatkù dôwno ju ùstnégò chłopa widzã, jak to wiele rzeczów zmieniło sã na swiece, w Pòlsce i kùreszce na najich kòchónëch Kaszëbach. Dzysò nie je to dlò mie nick òsoblëwégò. Czësto jinaczi wëzdrzało to, czej miòł jem czile abò czilenòsce lat. Jak chòdzył jem do Spòdleczny Szkòtë nr 34 miona Lëpińcowégò Manifestu, wëdòwało sã, że Sowiecczi Zwiãzk bãdze waròł jesz długò. Taczi wëdòwòł sã mòcny, a przë leznoscë na szkòłowi scanie widzec bëło wiôłdzi malënk manifestu z 22 lëpińca 1944 r., co bëł spòdlim późniëszich kòmùnystycznëch rządów w Pòlsce. Równak czej w 1989 r. miòł jem trzënòsce lat, widzec ju bëło, że ta kamizna zaczinò coròz barzi pãkac. I pózni wszëtkò pòszło flot...

Mni wiãcy w tim času pierzi rôz w žëcy miòł jem leznosc doswiadcžëc prawie ti zmiennoscë swiata. Dozdrzòł jem jã w rozmajitëch drobnotach, co jem widzòł wkòł se. Na przëmiar co jaczis czas jezdzył jem so z mëmka do centrum Gdini, w jaczi jem w òsmëdzesãtëch latach mieszkòł i bëł jem przënacony, że wszëtkò je na swòjim môlu. Krómë z ruchnama tu, ksãgarniò

tam i tak dali. Ale na przëtómanim lat òsmëdzesãtëch i dzewiãcdzesãtëch ùszłégò stalata zmianë przëspieszëtë i nie darwòł jem długò ždac a widzòł jò, że tam, gdzie bëł króm, je ju cos jinszégò. Ten zbankrutowòł, tegò zlëkwidowelë. Ti stałoscë, jakã jem pamiãtòł z rëchlészich lat, ju nie bëło. Ale pòdsztrichnãc mùszã, że ni miòł jem nëch zmianów za cos lëchégò, bò pòmalinkù swiat zaczinòł sã robic jakbë kãsk barzi farwny. Dosc chùtkò, z tegò, co so przëbòcziwóm, zdzinãtë ze sztrasów tipòwé dlò kòmùnystycznëch czasów àutołë. Te wszëtczë pòpiardiwajãcë syrenë, wartbùrdzi, trabantë i sowiecczë „krãżowniczi szasejów” wòłdzi ùczëtë òd wiãkszégò dzëła swòjich gwòscëcelów, że jich czas ju sã skùnczył...

Skòrno ju jesmë zajãlë sã àutama, tej wòrt przë ti leznoscë pòkazac, że czasã žëcowò ùczba młòdégò człowieka wëzdrzi kãsk jinaczi jakbë so mësłòł. Niechtërne rzeczë sã jakbë wëwróconé na rãbë. Wezkòjmë na przëmiar taczégò wartbùrga. Dlò mie to bëło blòs àuto ze Wschòdnëch Niemców a tu timczasã pò jaczims času òkòzało sã, że niedalek niemiecczégò gardu Eisenach, gdzie te àutołë bëtë robioné, òd wieków stoi zómk Wartbùrg. Jistnò historiò wësza z Zapòrózcã. Ten përnã ju zabòczony àutòł wëròbiòny bëł w ùkrajinsczim Zapòrożu, chtërne przòdë lat slëchało Sowiecczëmù Zwiãzkòwi. Juwerno jak w przëtrofkù pòlsczégò *malucha* bëł òn ùdbòny jakno tóné àuto *dlò lëdu* a Pòlòszë w mòjich

dzecnych latach téz nim jezdzëlë. Timczasã jô zaczął czëtac senkewiczowską Trilogiã i wżã sã za *Ogniem i mieczem*. Czëtôł jem m.jin. ò tim, jak Jón Skrzetuszi jachôł do Chmielnicznëczégò i nalôzył sã dëcht krótko sedlëszcza Zapòrosczich Kòzòków zwónégò Siczã. Pamiãtóm, że wierã w tim dzëlu ksążczy wëstãpiwało *cziledzesqt Zapòrózców ùbarnionëch w kòsë*, a mie tej do głowë wnëka smiészno mësła ò sowiecczych aùtołach, chtërnyma z dwiërzów wëstòwajã rãcë z kòsama. Ale pózni ju wszëtkò stało sã gwësné. Chòc jô nôprzód pòznôł aùtołë, tej równak pierwi bëłë niemiecczi zómk i zapòrosczi Kòzòcë a dopiërze pózni znóné mie aùta. Tak tej widzime, że czasã człowiek ùczy sã jakbë òpaczno, ale w kùncu jakòs do richtich pròwdze duńdze.

***

To, że tam-sam jidze sã zmilëc abò kògòs lëchò zrozmiòc, bëlno wiémë. Czasã mòze to bëc spartãczoné ze szpòrtã, nié wiedno równak tak bëło i je. Jaknò przëmiar taczégò niezrozmieniò, jaczé mògło sã nawetka lëchò skùnczëc, mògã pòdac jednã z pòwiòstków mòji starczy Frãcëszczy. Tikò sã òna drãdzégò czasu, czëj w 1945 rokù kùncza sã drëgò swiatowò wòjna, a na pòlską ë kaszëbską zemiã wtromòlëlë sã *wëzwòlëcelë*, to je ùbarniony Ruscë. Pierszã rzeczą, jakã zrobilë, czëj nalezlë sã w gbùrstwie Pétków w Kamélë, to zastrëlëlë psa. Krótkò pò tim wnëkelë do chëczów i z jich gòdchi wëchòdało, że mieszkãnców wsë mielë za *Giermańców*. Òkróm tegò bëłë głodny i chelë jesc. Nie wiém ju terò, czë wszëtcë z familii Pétków bëłë tedë doma, ale na zycher bëła tam mòja pózniészò óma Frãcëszka, ji mëmka a mòja prastarka Marta Pétkã, z dodómù Kriszewskò, i czile młodszych dzecy. Czëj

ruszci zòłnërze zażãdelë jestkù, tej prastarka da jima to, co prawie mia. Nie jem ju terò gwëсны, co to bëło. Wierã jakòs zupã. Nie to je równak tuwò nôwòzniészé, ale to, co rzeklë Ruscë, czëj ju dostelë talerze. Rzeklë òni tej gòsno *riebiata kuszac*, co òznòczało, że dzecë majã jesc to, co prawie òstało przëniosłé. Wòrt pòdsztrëchnãc w tim mòlu, że czëj starka mie to pòwiòda, ùziwa prawie nëch ruszczich słów, jaczé tej czëła òd zòłnërzów Czerwòny Armie. Jeden z nich dopòwiedzôł cos, czëgò prastarka richtich nie zrozmia, a w zdanim jegò bëło słowò *pomrem*. Marta, zarò czëj to ùczëła, rzekła jima, że *do Pòmrow je jesz stãdka dalek*. Bëła òna gwëсно dbë, że Ruscë pitelë sã ò Pòmòrską abò Pòmërë, to je nen dzël naji zemi, co przed wòjnã slëchôł Niemcóm. Timczasã jestkù stajało na stole i dëcht nicht gò nie jòdł. Tedë téz mòja prziiðnò óma Frãcëszka domësła sã, ò co jima tak pò pròwdze chòdzy i rzekła do mëmci:

– Jima doch nie chòdzy ò Pòmërë. Òn gòdòł nama, że dzecë majã to jesc, bò òni sã bojà, że to zërcé je zatrëté! Òni mësłã, że pò tim ùmrzã!

Marta jaż sã zdëwia i zarò pò tim pòdskaconò rozkòza swòjim młodszym dzòtkóm, zëbë flot zacząłë jesc to, co je pòstawioné na stół. Dzecë zarò sadłë i zacząłë jesc i, co jesz dzysò pamiãtóm ze starczëny òpòwiescë, smòrkulë abò, jakbë jinaczi rzeknãc, stënczi z jich nosów kapałë do mòltëcha. Zarò czëj ùzdrzelë to *wëzwòlëcelë*, stelë sã gwës, że nicht jich nie chce òtrëc i flot òdepchnãłë dzecë òd talerzów ë zacząłë chùtkò jesc. Wszëtkò tej skùnczëto sã bëlno.

Nie bëło to równak jedurné zdarzenié òb czas „pòtkaniów” familii Pétków z Kamélë z sowiecczim wòjskã. Kò doch tegò placu ni mògło òminãc to, co dzejało sã w wiele jinszych placach naji rodny zemi, to je gwòttë na białkach. Bëło jima tedë czësto równo,

czë młodëch, czë stôrëch. Pò Kamélë téz rozeszłò sã wiadłò, że Ruscë lôtają pò wsë i sznëkrëją za *doczkama*. Zarò, czej doszłò to do pëtčkòwi chëczë, wszëtczé białci, a w tim mòja późniészò óma Frãcëszka, schòwałë sã przed nima. Terò ju nie pamiãtóm, gdzie sã zataca (może bët to jaczis sklep pòd bùdinkã), ale na szczescé ùdałò ji sã zwiornąc przed niesromòtnyma ruscizima wòjarzama.

***

Òpòwiescë mòji starczy bëtë dlò mie nié blòs zdròdłã wiedzë, co sã w dòwnëch czasach cekawégò dzałò, ale téz skòrbcã kaszëbszczi mòwë. Jak jem ju wspomnãł w pòprzednym dzëlu, wëchòwiwòł jem sã w colemałò pòlskòjãzëcznym òkrãżim i, jak wierã wiele lëdzy z mòji generacje, ni miòł jem ju niżòdnégò jiwru z tim, zebë milëc, na przëmiar w szkòle, pòlsczé słowa z kaszëbszczima. Tak bëtò rëchli w kaszëbszczich wsach ale jò, to je miastowi Kaszëba, bët òd tegò wòlny. Pamiãtóm równak, że nawetka w mòjim przëtròfkù bëtë taczé rzeczë, jaczich pòzwë znòł jem blòs pò kaszëbskù, a nié pò pòlskù. Tak prawie bëtò z *kùbabq*, to je z malinczima czòrnyma kùgelkama, co bëtë dòwóné do zupów. Dlò mie wiedno bëtã to kùbaba, dopiërze kãsk pózni dowiedzòł jem sã, że je to *ziele angielskie*. Cekawim przëmiarã je téz słowò *kasta*. Pierszi ròz, czej miòł jem je czëté, òznòczałò òno dosc wiòlgã drzewianã skrzëniã, co stoja kòle piëcka, a w jaczi przechòwiwóné bëtò drzewò przërëchtowóné na òpòł. W młodëch latach przez dosc dłuzdi czas bët jem dbë, że słowò to òznòczò blòs tak cos. Dopiërkù w szkòle na ùczbach historie doszła do mie wiedzò, że òkróm *skrzëni*, kasta mòże bëc téz spòłeczną szëchtã w Indiach. Za to swòjégò zortu zagòdkã bëtò dlò mie w dzechnëch latach

słowò *wanoga*. Wiedno, czej jem jachòł z mëmka i tatka àutołã z Gdini do Słòwków, przejezdziwelë jesmë przez Chwaszczëno, gdzie stoja restauracjò, co mia takã dzywnã dlò mie pòzwã. Nie wiedzòł jem, co òna znaczi i nawetka jem sã nie pitòł ò to. Nie wiedzòł jem, że to kaszëbsczë słowò, bò ani òd starczy Frãcëszczy, ani òd nikògò w Słòwkach ni miòł jem gò czëté. I tak dérowało przez lata. Më kòle „Wanodzi” jezdziłë, a jò przënãcył sã do ti dzywny nazwë. Dopiërkù czej bët jem ju kãsk starszi, na zycher ju w dzewiãcdzesãtëch latach, dowiedzòł jem sã, cëz tak pò pròwdze tacy sã za tim „òsoblëwim” mionã...

Prawie dzewiãcdzesãtë lata ùszłégò stalata bëtë dlò mie czasã, czej sztòłtowa sã mòja kaszëbskò swiãda. Jò pòmalinkù dozdrzeniwòł. Pò skùńczeniem spòdleczny szkòłë w latach 1991–1995 chòdzył jem do Òglowòsztòłcãcégò Liceùm w Rëmi. Òd 1999 r. nosy òno miono Pòmòrsczych Kszãtów, ale w czãdze, czej jem sã tam ùczył, ni miało òno niżòdnégò patrona. Przez dłuzdi czas direktorã ti szkòłë bët znóny kaszëbszczi dzejòrz i lëterat z Rëmi Jerzi Hoppe (1937–2020), chtërnégò lubòtnicë kaszëbszczi pismieniznë kòjarzã mést jakno àutora dokazów z gòdkama wùje Léòna. Mie òn pròwdac nie ùczył, ale to prawie z jegò personã parłãczy mie sã jedurny wspomink ò czims, co bë mòżno bëtò nazwac ùczbã regionalizmù. Dlò młodzëznë, co przòdë sztòłca sã w kòmùnystyczny Pòlsce, bëtò to cos czësto nowégò i na ògle nieznonégò. Terò, pò tëli latach, nie pamiãtóm ju, czë gòdòł tam cos pò kaszëbskù i ò kaszëbiznie, ale wiém, że prawit nama ò Rëmi i ji òkòlim. Òsoblëwie zapisałò mie sã w pamiãcë to, że pòwiòdòł nama ò stolëmach i że to prawie òne mają rozdrzuconé pò całëch Kaszëbach wiòldzë kamë, jaczé tej-sej jidze na naji zemi nalezc. (...)

Zdrojã kaszëbiznë, chtëren zaczął jem

w tim času pòmalinkù wëzwëskiwać, bëta téz telewizjô. Nie jem gwës, w jaczim roku, ale na zycher w pierszi pòtowie dzewiãcdzesãtëch lat zaczął jem òbzerac „Rodną zemiã”. Rôd słëchôł jem téz tej kasétów z gòdkama i wicama ksãdza Rómãna Skwiercza a Józefa Roszmanã. Baro mie sã òne widzałë, przestëchiwôł jem je wiele razy i dzël z nich pò jaczims czasu znôł jem ju wnetka na pamiãc. Prawie tedë pòlubił jem kaszëbsczi jãzëk, ale nie bëta to jesz takô miłota do rodny mòwë, jakã zaczął jem czëc òb czas mòji pòzniësi przënòležnotë do Karna Sztudérów Kaszëbów „Pòmòraniô”. Miôł jem tej takã dbã, że kaszëbizna je fejn i je tako smiësznô i bëlno sã w ni òpòwiôdô szpòrtowné historie. (...) Dopierze w pòzniëszich latach pò pòznanim jinszych młodëch lëdzy w „Pòmòranii” i pò przeczëtanim czile dokazów stało sã dlô mie gwësne, że kaszëbizna to téz „pòwòzny” jãzëk, w chtërnym wërazëc mòže wszëtkò, to je sprawë i wsczëca wiesołë ë kòmùdné. Wòrt dejade pòdsztrëchnąc, że kasëtë w jaczims dzëlu bëtë téz dlô mie jednym ze zdrzòdtów pòdskaceniégò do pisaniô mòjich pòzniëszich tekstów. Kò doch bëto westrzòd nich dosc tëli dokazów pisònëch dlô smiëchù.

Òkróm tegò, co jem donëchczas napisôł, kasëtë ze skwierczowima i roszmanowima gòdkama i wicama, dałë mie jesz cos wòznégò. Razã z òbzérónã tedë w zdrzëlnikù „Rodną zemiã” bëtë dlô mie zdrzòdtã wiele nowëch słów, jaczich jem przòdë nie znôł. Rëchli kòle starczy i rodzënë mòji mëmczy w Słòwkach miôł jem do ùczinkù le z kaszëbiznã, co ùziwónò bëła w jich rodny òkòlim. Bëta to westrzëdnokaszëbskò mòwa, zdebłò, ale tedë wierã jesz nié tak mocno, jak terò, spòlaszałò i ùziwónò w codniowim žëcym. Dzãka kasëtóm miôł jem za to leznosc zapòznac sã kãsk z nordowã kaszëbiznã. Dosc pòzno za to òdkrił jem

pòłniowi zort naji rodny mòwë. Czej bët jem dzeckã, czuł jem blós, że w Kòscérznie i dali za nią ju *jinczi gòdajã*, nie wiedzôł jem równak, na czim to *jinczi* pòlëgało. Dopierze w karnie pòmòrańców, gdzie miôł jem do ùczinkù z lëdzama z różnëch dzëłów Kaszëb a chtërnëch pitôł jem, jak sã kòl nich gòdò, pòznôł jem richtich Kaszëbã z pòłniowëch strón. Bët to tedë sztudëra a dzysësi kaszëbsczi pisòrz i znajòrz naji lëteraturë Grégór Szramka, co pòchòdôł z Brusów i òd chtërnégò wëdowiedzôł jem sã, jakùž to z tą krëbańskã kaszëbiznã bëło. Tak tej w mòjich sztudësczych latach (1995–2000) pòmãlë sztòttowôł sã w mòji głowie ògłowi òbròz lëteracczi kaszëbiznë, jakã wëzwëskiwôł jem pòzni w swòjim pisanim.

Miłota do Kaszëb nie ògrãncziwô sã blós równak do jãzëka, ale sparłãczonô je téz z pòznòwanim snòzotë naji rodny zemi. W dzecnëch latach, czej jezdzył jem ze starszima z Gdini do Słòwków, wëdòwało mie sã, że jò ju dosc wiele na Kaszëbach móm widzónë i że w jinszych stronach wierã nick mie nie zaskòczy. Ò tim, że nie je to pròwda, przekònił jem sã wierã ju w 1994 r., czej jachôł jem z mëmkã na autòbusowã rëzã do kròjnë Kaszëbów, jaczi mieszkëlë przòdë nad jezorama Łëbskò ë Gardno, a znónëch téz pòd mionã Słòwińców. Czej òbezdrzôł jem skansen w Klëkach, stało sã dlô mie gwësne, że jò Kaszëb tak pò pròwdze nie znajã i że jesz wiele krëjamnotów mają przede mnã skrëtë. Terò, chòc dosc wiele mólów naji rodny zemi móm ju òbjachónë i òbezdrzoné, i tak dërch jem dbë, że wiele wòrtnëch placów na Kaszëbach jesz nie znajã. Na zycher wiele jich jesz na mie ždze. A gdzie sã òne zataconé? Hmm, wierã gdzes na jaczichs barabónach...

Dobiwcą Kaszëbsczi Lëteracczi Nôdgradë za 2023 rok òstôt Jerzi Stachùrszczi. Kapituła wëprzëdniła gò za całosc lëteracczégò dzejaniò. Chcemë najim Czëtińcóm kqsk przëblëżëc pòstacjã tegò kaszëbszczégò lëterata i dzejarza.

Dark Majkòwsczi

Pòzdrzatk Jerzégò Stachùrszczégò na wòrtnotã i waranié kaszëbiznë

Jerzi Stachùrszczi ùrodzył sã w 1953 roku we Gduńskù. Nen kòmpòzitor, pòeta, gazëtnik, szkòlny i direktòr szkòtë mò w swòjim ùròbkù wicy jak 600 spiéwów, czile zbiorów pòezji, nôdgradë òb czas rozmajitëch lëteracczich i mùzycznëch kònkursów. Napisòł téż mùzykã do kòl 150 teatrowëch przedstòwków. Je absolwentã Mùzyczny Akademie we Gduńskù i Gduńszczégò Ùniwersytetu. W jego warkòwi stegnië mómë m.jin. taczë mòle jak: Wòjewództzci Òstrzòdk Kùlturë we Gduńskù (1979–1985), Państwòwi Teater Pùpczi „Tëcza” w Słëpskù (1985–1992), Pòlskò Filharmóniò Sinfonia Baltica w Słëpskù (1988–1991), Gardowì Teater „Miniatura” we Gduńskù (1989–1990; 1992–2014), Spòdlecznò Szkòła w Wilanowie, Spòdlecznò Szkòła nr 27 we Gduńskù, a kùreszcze Spòdlecznò Szkòła w Czczewie, dze robił do emeriturë, bãdãcë direktorã.

Jerzi Stachùrszczi je nòleznikã Zrzeszë Pòlszcich Lëteratów a téż Zrzeszë Binowëch Aùtorów i Kòmpòzitorów. 7 maja 2022 r. tamtoczasny wiceminister Kùlturë i Nòrodný Spòdkòwiznë Jarosłòw Selin wrãcił mù medal „Zasłużony dla Kultury – Gloria Artis”. Je to nòwëszë państwòwë wëprzëdniënié za dzejanié dlò pòlszczi kùlturë. Równak Stachùrszczi je jesz barzi zasłëżony dlò naji, kaszëbsczi kùlturë. Pròwdac jegò òjc pòchòdzył z Krakòwa, ale òn sóm – jak rzekł to Stanisławòwi Jance

w kòrbiònce òpùblikòwóny w „Pòmèranii”¹ – je spartãczony z Kłosowã kòl Kartuz, skądka pòchòdzy jegò mëmka, a całò familiò z ji stronë to Kaszëbi. Pierszë lata zëcégò Stachùrszczi mieszkòł przede wszëtczim w Kłosowie, le tej-sej we Gduńskù. Dopierze, jak ju mùszòł chòdzëc do szkòtë, przecygnął na dobré do stolëcë Kaszëb.

Prawie w Kłosowie i w òkòlim (w Pòmieczenië, na Biélawach, w Czczewie) pòznòł kaszëbsczi jãzëk. Jak gòdò: „To bëło nòtëralné, bò tedë nìcht tam nie gòdòł pò pòlskù. Jak bëtë zéńdzenia familijnë, wszëtcë gòdelë pò kaszëbskù. I tak ten jãzëk przemiknął we mie jakno mòja domòwò mòwa. Prawie taczim jãzëkã, jesz bez znajomòscë słowarzów, bez pòpròwianiò przez kògòs jinszégò, jò napisòł mòje pierszë wiërtzë pò kaszëbskù”.

Z nëch słów mòzemë zmerkac pierszã wòrtnotã kaszëbiznë dlò Stachùrszczégò – dlò niëgò je to mòwa starków, jãzëk, w jaczim pòznòwòł òn swiat za dzecnëch lat, gòdòł z drëchama, familiã. Pò kaszëbskù kòrbił do niëgò stark Aùgùstin Wisniewsczi, z jaczim czuł „psychicznã pòspòlnotã”². Tã wòrtnotã jãzëka Stachùrszczi òpisòł we wiërzce „Mój nòrcëk”:

¹ *Oderwać się od ziemi. Z Jerzym Stachurskim, poetą i kompozytorem rozmawia red. Stanisław Janke, „Pomerania” 6/1992, s. 9–11.*

² *Tamò.*

Najpierw było słowo czyste jak kołęda
W nim otworzył się horyzont mojego życia³

Wspòmnióné wëzi pierszé kaszëbsczé dokazé Stachùrszczégò pòwstałé dalek òd tarczëznë – bò w Łodzë. Wësłòł je òn na kònkùrs zòrganizowóny przez Kaszëbskò-Pòmòrszczé Zrzeszenié i dostòł tam pierszą nòdgradã. To bëł rok 1977, jaczi wedle niechtërnëch lëteraturoznajòrzów je wòzną grańcã, cezurã w historii naji pòezji. Stanisłòw Janka òb czas swòjégò wësłapieniô na VII Kaszëbsczim Seminarium w Łãtczyni Hëce (w 1984 r.) rzekł, że mómé prawò gadac ò „Pòkòlenim – 77” jakno ò całim karnie pòetów, jaczi debiutowelë prawie dzãka wspòmniónémù kònkùrsowi i drëdzémù ògłoszonémù rok pòzni. Janka pòdczorchiwòł, że „Westrzódka tëch nòdgradzonëch wiele bëło lëdzy nowëch i młodëch, a jich debiut – jak to chtos miòł rzekłé – nie bëł spòzdniony ò dzesãtci lat, co w naji lëteraturze bëło donëchczòs jakbë czims zwëczajnym⁴”. Nòwòzniészima przedstòwcama tegò pòkòleniô sã: Jerzi Stachùrszczi, Jón Walkùsz, Jaromira Labùdda, Kristina Mùza i prawie Stanisłòw Janka. Ten slédny pòdczorchiwòł, że ti ùtwòrcowie – w przërównanim do swòjich pòprzëdców – piszã mni ideòlogiczno, bò dlò nich dejã je samò pisanié pò kaszëbskù. Jich tekstë ùdokazniwajã bòkadosc kaszëbiznë, jakã mòże pisac ò wseczëcach, ùniwersalnëch lëdzczych jiwrach, biòtce midzë nòtërã a cywilizacjowim pòkrokã i jinëch témach. Czëlë, że spòlëzna, swiat sã zmieniwajã i chcelë ò tim pisac. Nie interesowãło jich blòs „malowanie folklorystycznych obrazków”, bò to bë bëło tak – jak rzekł Janka – „jakbyśmy w sytuacji, gdy wokół

³ J. Stachurski, *Naczynia połączone mowy/ Sparłãczoné statczy mòwë*, Banino-Pelplin 2005, s. 9.

⁴ S. Janke, *Witrzniô nowégò pokolenigo*, „Pomerania” 1/1985, s. 39–40.

dziejã się przykre sprawy, szli na łukę zrywać kwiatki”.

Jerzi Stachùrszczi zgòdzò sã ze słowama àutora „Łiskawicë” i dodòwòł, że doszłò téz w tim czasie, w tim pòkòlenim, do zmianë esteticznej – do przëdzieniô òd klasyczny wiërttë do biòłi. „Zmieniła sã téz tematika. Donëchczòs jesmë mielë tematiczny krãg szcerowóny bùten – na kaszëbskã zemiã, na ùkòchanié òjczëznë, a razã z najim pòkòlenim wikszij cësk bëł na to, że jò jem swòje zëccé, przëzëca, mësłë i problemë. Ò tim wszëtczim më zaczãłë pisac. Je wiedzec, że wcyg wiele bëło ò mitach, ò kùlturze, ò lëdowòscë, ale na pierszim mòłu bëła mòja òsoba” – gòdò Stachùrszczi. A dokazã na pròwdzëwòtã jegò słów je pierszi pòeticznej zbiór pò kaszëbskù z 1980 rokù, jaczémù dòł titel: „Té pokazëjã na mie”.

„To bëł titel-manifest mòjij pòezji, pòkòzanié, że chcã pisac jinaczi jak pòprzëdcë. Ti pokazëjã na mie òznòczòł, że terò jò jem w centrum, to na mie pokazëjã, to jò bãdã gòdòł. Terò jò”.

Tuwò mòzëmë wskazac na pòsobnã wòrtnotã kaszëbiznë – to jãzëk, w jaczim mòzëmë pisac ò wszëtczim, nawetka ò tak drãdzich sprawach, jak wseczëca, lëdzkò juwernota czë mësłë. Warënkã do te, żebë pò pròwdzë tak bëło, je równak bezùstòwny rozwij – téz jãzëkòwi. Stachùrszczi nie òstòł tej na domòwi kaszëbiznie. Jãzëkòwim spòdlim òstało dlò niegò to, co pòznòł za młodëch lat i jãzëk, jaczim jesz gòdajã jegò sąszëdżë w Czeczëwie, ale je téz òtemkłi na całã bòkadosc kaszëbiznë, dlòte czãsto zazérò do słowarzów, wiele czëtò pò kaszëbskù. I mò swòjich mésztrów jãzëka, jaczych prosy (abò prosył) ò pòmòc. Pierszim z nich bëł Aleksander Labùda. Jich pòtkania warãłë całima dniama, a àtòr przigòdów Gùczowégò Macka wiedno chcòł rëchli wiedzec, czedë òdwiedzëj gò młodzi pòeta,

i na ten czas òstòwiòł wszëtczé jinszé sprawë. Szlachë tëch zéńdzeniów mòżemë nalezc we wiërzce „Z Gùczowim Mackem przë jednym stole”:

Chcòłbëm z tobą stanąc na brzegù ti wiòldzi jarmòlëcë
 Pòmału òbrócëc w swòjã stronã wszëtkò co je zgòdné z ji nòtërà
 i jak z dobrégò zòrna wëfëzgac òjczëznã jãzëka
 Jesz róz zaklëwóm do ji brómë
 Mòże òtemknie sã w ni mòja wiërzta⁵.

W karnie swòjich méstrów Stachùrszczi wëmieniwiò téz Jerzégò Trédra, a òstatno pòmògò mù przede wszëtczim Eùgeniusz Prëczkòwsczi. Dzãka ti robòce nad sobã pòeta mògl napisac w jedny ze swòjich wiërtzów pt. „Stowò”:

w naszym jãzëkù wszëtkò mòżesz nalezc w nim kòzdé słowò mò sztòt⁶

Stachùrszczi w tã wòrtnotã kaszëbiznë wierzi i swòjã robòtã – òsoblëwie dlò nòmłodségò pòkòleniò – pòcwierdzywò to dzëń w dzëń. Kò – jak pisòł ò nim Eùgeniusz Prëczkòwsczi – je człowiekã, chtëren je dbë, że: „skoro brakuje utworów, to trzeba je stworzyć”⁷. Czej na zòczãtkù 90. lat zacząłë pòwstawac radiowé àudicje pò kaszëbskù, a pózni jesz kaszëbizna pòjawiła sã w telewizji, bëtë brëkòwné nowe dokazë. Stachùrszczi pisòł przede wszëtczim spiéwë, pòwstałë téz jegò dokazë na binã „Jastrë” i „Przedkòwò”, wiòlgòpòstné piesnie i wiele jinëch

⁵ J. Stachurski, *Të pokazëją na mnie*, Gdańsk 1980, s. 30.

⁶ J. Stachurski, *Naczynia potãczone mowy/ Sparłãczone statczy mòwë*, Banino-Pelplin 2005, s. 54.

⁷ E. Pryczkowski, *Méster dzysdniowi mùzyczi*, [w:] *Czterdziestolecie pracy twòrczej Jerzego Stachurskiego*, red. B. Szymańska-Ugowska, Chwaszczyno 2013.

ùsòdzków. Nie òdkłòdòł robòtë na pózni, jistno jak Remùs z jednegò z jegò hip-hòpòwëch tekstów ò Majkòwsczim „Remus jest w pracy”:

Remus jest już w pracy
 Oglãda samochòd
 Sprawdza czy działają swiatłã
 Poprawia wsteczne lusterko
 Poprawia krawat
 Ściera kurz z lewego buta
 Zadzwoił telefon
 Zawsze o godzinie jedenastej
 Dzwoni do niego Królewna
 I znowu obiecał jej
 Wëdrówkë po Zaklëtym Zamku
 Czyż mòglby odłòżyć ten plan na inny dzien?⁸

I chòc dokazów Jerzégò Stachùrszczë pòwstało skòpicã, nie bëło to „pisanie na ilość”. Jak rzekła Witosława Frankòwskò: „Na tle istniejącej muzycznej twòrczości utwory jego mają charakter zdecydowanie nowatorski”. To zòs pòkòzanié, że kaszëbizna mòże sã sprawdzëc w kòzdym òbrëmim artisticznégò zëcò.

Trzecã, mòże nòwikszã dzysdnia, wòrtnotã kaszëbiznë są lëdze – òsoblëwie artiscë i ùczalë. Jerzi Stachùrszczi je gwës, że nie są òni nijak gòrszi òd pòlsczych, eùropejskich i swiatowëch. „Czedës më bëłë zamkli przede wszëtczim we fòklorze, a terò kaszëbizna weszła mòcno w karno ùczalëch, profesorów i òni mają wiòlgã rolã do òdegraniò, mògã wspierac kùlturã swòjim àutoritetã. I to robiã... wezmë na to prof. Daniël Kalinowsczi, prof. Adela Kùik-Kalinowskò, prof. Hana Makùròt-Snuzëk. Te dwie òstatné to téz bëlné pòetczy. Jich dokazë to je cos nowégò, absolutnò rewòlucjò. To je pòezjò, jakã mòżemë stawiac na jedny niwiznie z nòlepszima

⁸ *Tamò*, s. 20.

europejszima i swiatowima ùtwórcama. Ògłowò pòezjã mómë baro dobrã. Kò je jesz Ida Czajinò, Bòżena Ùgòwskò – baro widzã mie sã jich wiérztë. Dokładno czëtóm kòzdi numer „Stegnë” i wiedno je tam co dobrégò, jak òstatno ùsòdzczi Karolënë Serkòwsczi-Secechòwsczi, Elżbiëtë Bùgajny, Tómkã Fópczã i jinëch. Szkòda, że lédze gdes dali nie wiedzã, że mómë taczé perlë na Kaszëbach” – pòdczorchiwò Stachùrsczi.

A nie wiedzã, bò feljje nama promòcji najich ùtwórców. To je fela, jakò baro nama zawòdzò w rozwiju kùlturë i jãzëka. „Czëjã, że kùltura Kaszëb wcyg nie je w pierszi rëdze. Górale, Slãzòcë barzi sã pòkazëjã w mediach. Czej jidã Gòdë, rok w rok w telewizje nalëzemë góralsczé kòlãdë, np. w wëkònanim Golec uOrkiestra. A më jesmë wcyg zamkli w òbleczënk fòkloru, a ò jinszych òrtach naji kùlturë nìcht w Pòlsce nie wié. Ò góralsczi wiedzã wnet wszëtccë. (...)

To wëchòdò z rozmajitëch przëczënow. Przede wszëtczim chcëmë pamiãtac, że dopiërze w 90. latach XX wëkù òtemklë sã przed nama përnã dwiërze do mediów. Rëchli më sã pòtikelë w swòjim karnie artistów, pisarzów, téz pòlskòjãzëkòwëch, ale to bëła kùltura elitarnò, niedostãpnò dlò wikszoscë. Dopiërze òd niedòwna rëszëła całò rzëka – mómë kùreszce wiele wëdòwiznów, swòje radio, ùczbë w szkòle. A góralskò kùltura wcyg bëła promòwònò. To nie je tak letkò nadgònic.

Drëgò sprawa to jãzëk. Lédze w Pòlsce gò nie rozmiëjã. Jak na YouTube je jakò piesniò kaszëbskò, to zarò pòjòwiazã sã kòmentarze: „Przetłumacz”. I tegò nie zmienimë. Tu më bë brëkòwelë wiòldzi promòcje i dëtków, zëbë np. naje spiéwë, filmë pùszczac z pòlsczima nòdpisama.

Mëszlã, że mómë dzysò bëlnëch artistów. Mùzyka pop – Werónika Kòrthals-Tartas, Nataliò Szroeder, Damroka Kwidzyńskò, Publiczki, Werónika Ceynòwa – to sã wszëtckò lédze z wiòldzim talentã. Ale jima je brëkòwnò promòcjò. Nie sygnie, że ròz

sã pòjawia w „Pytaniu na śniadanie”. Doch jak pòjedzesz ròz do telewizje i òpòwiész ò swòji ksążce, to sã skùnczi na tim, że cebie pòchwòlã, lédze ò tim ùczëjã i... zabãdã. Të bë mùszòt chòdzëc òd programù do programù – jak wspòmniòny Gòlcowie. A mùzyka bë miała „lecec” dërch, mòze trafic do eùrowizje... Mómë dokazë, jaczé bë mòglë bëc hitama w Pòlsce abò i Eùropie. Ale jesz ròz – do te nie sygnie ta promòcjò lokalnò, nawetka nòwiãkszò”.

I na kùrc jesz sprawa prziińnotë kaszëbiznë. Na pitanié ò to, czë je òptimistã, zelë jidze ò kaszëbskã kùlturã i jãzëk, Jerzi Stachùrsczi òdpòwiòdò, że wszëtckò zanòlégò òd lëdzy, przede wszëtczim òd artistów. Żelë nie mdze felowac taczych, co twòrzã atrakcyjné dokazë na wësoczi rówiznie, to naja kùltura i jãzëk bãdã warac i sã rozwijac. Nòdzejã widzy téz w rozmajitëch kaszëbszczich kònkùrsach dlò dzëcy, dze jakno jurór mò starã dawac nòdgradë jak nòwicy ùczãstnikóm. Chòcle na zòchãtã, bò – jak gòdò – mòze za czile lat wërosnã na nowã Hanã Makùròt?

Równoczasno mò swiãdã, że czas masowégò ùziwaniò kaszëbszczégò jãzëka je ju za nama, chòc – jak pisze w spiéwie: „Dla Aleksandra Majkowskiego wiadomości z Czeczewa”:

Przyznasz, że ucieszyłaby Ciebie mowa „ostra jak stal”

Obecna przy picu piwa, w gospodzie Brylowskiego, w pobliskich Tokarach.

Tak a tak, dzysdnia wòznë je nalezenié dlò kaszëbiznë nowi drodзи – nòlepi jakno fùlprawnégò jãzëka kùlturë, co dwignie jegò prestiż i mòze w prziińdnoce pòzwòlëc na wròcanië kaszëbiznë do chëczów. Pòtickò gòdajãcë, mòze wnet prziińdze jesëń, ale to jesz nié terò, a dlò człowëka zëjãcégò na co dzëń lëteraturã, piesniã, teatrã, wcyg warò – jak gòsy to nama titel jedny z wiérztów Stachùrsczczégò: „Mòwë mòji ùpalné lato”.

